

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEORG BRUN

JENS PETER WISSING

EN KOLDINGBORGER

V. SCHÆFFERS FORLAG

KOLDING · MCMXXV.

JENS PETER WISSING

**BOGTRYKKER:
V. SCHÆFFER - KOLDING**

HR. KÆMNER J. O. BRANDORFF
TILEGNET

GEORG BRUUN

JENS PETER WISSING

EN KOLDINGBORGER

KOLDING

V. SCHÆFFERS FORLAG

MCMXXV

**OPLAG: 450 EKSEMPLARER,
HVORAF 400 BRINGES I
HANDELEN**

Efterfølgende Skildring af Koldingborgeren Jens Peter Wissing — Byens største Særling i forrige Aarhundrede, berømt for sine mange Gaver og Legater, desværre i sine sidste Aar ogsaa berygtet for sine Gadeoptøjer — er skrevet efter Anmodning af Hr. Kæmner J. O. Brandorff paa Grundlag af hans i over 30 Aar indsamlede Materiale. Jeg har tidligere skrevet om Wissing i Kolding højere Almenskoles Program 1903, og i Vejle Amts Aarbøger 1905 har Hr. Redaktør Eliassen givet et Rids af hans Liv som Indledning til en Række Anekdoter og Udsagn efter mundtlige Meddelelser.

Det foreliggende Materiale er meget righoldigt, Gavebreve, Skøder, Obligationer, testamentariske Dispositioner, Breve, Uddrag af »Kolding Avis«, Doms-, Skifterets-, Auktionsprotokoller, Kæmnerkontorets Arkiv, Byraadsforhandlinger m. m.; dernæst talrige mundtlige Meddelelser om Wissings Liv og Levned, Træk og Tildragelser, hans bidende Udtalelser og de Mishandlinger, han var Genstand for; endelig en af Wissing selv i Aarene 1851-61 ført Protokol, indeholdende egne Betragtninger eller Afskrifter om Menneskers moralske Habitus, Liv og Død, Meddelelser om Vind og Vejr, Husraad af forskellig Art, Salmer og religiøse Digte o. s. v., der tilsammen viser, hvad der har optaget hans Tanker. Desuden har jeg fundet mange spredte Oplysninger i Hr. Redaktør Eliassens Afhandling i Vejle Amts Aarbog og i hans Bog om Kolding, hvilke jeg har benyttet, oftest uden Kildeangivelse, samt i Almenskolens Arkiv nogle Udtalelser fra 1846 af Rektor Ingerslev og Fuldmægtig Georg Saxild. Materialet er meget blandet og af højst uens Paalidelighed, og det har været en følelig Mangel ved mange

af de mundtlige Meddelelser, at de er uden Tidsangivelse. Det har været en værdifuld Støtte for Skildringen som Helhed, at jeg i Hr. Redaktør Eliassens Bog om Kolding har haft den fyldige Baggrund og de sikre historiske Rammer.

Jeg har i Bogens første ni Kapitler under forskellige Synspunkter grupperet de mest oplysende Fakta og derefter i de tre Slutningskapitler forsøgt en samlet Karakteristik og Vurdering, idet jeg er klar over, at der kan rejses Indvendinger mod nogle af mine Slutninger.

Hr. Kæmner J. O. Brandorff og Hr. Redaktør Eliassen har omhyggeligt gennemset mit Manuskript og meddelt mig nogle supplerende Oplysninger, hvorfor jeg beder dem modtage en hjertelig Tak.

Kolding, April 1925.

GEORG BRUUN.

1.

JENS PETER WISSING blev født i Kolding 3. Marts 1788. Han var Søn af Købmand Jens Wissing og Hustru Ane Marie Fischer. Faderen var en velstaaende Mand, om hvem man sagde, at hans Penge øgedes, efterhaanden som Bogstaverne i hans Underskrift blev større. Han var en nøje paaseende Mand, der holdt godt ved sine Penge, men samtidig en human Mand, der ikke satte nogen fra Gaard og Grund, som ikke prompte betalte, hvad han skyldte, og han skal før sin Død have formanet sin Søn til det samme. Familien var anset. Jens Wissing var Svoger til de to Præster Jokum Haar til Vejen og Læborg og Johan Otto Haar, Garnisonspræst i Frederiksværn i Norge. Hans tre Døtre var gift med Møller Grandjean, Steenvad Mølle, Ritmester Bülow i Kolding og Pastor Krarup i Vejle.

Jens Peter var eneste Søn og skal allerede som Barn have været underlig. Han blev forkælet i Hjemmet. Han gik i Skole hos Lærer P. Jürgensen i dennes Privatbolig for Enden af Rendebanen, hvor nu Elektricitetsværket ligger, sammen med Jens Fyhn, Forfatteren af »Efterretninger om Kjøbstaden Kolding«, og Skomagermester Peter Martinus Møllers Moder. Allerede den Gang skal der have været noget »Vildskab« oppe i Drengen. Han holdt i sin Skoletid meget af Sang og Musik, som ældre bevarede han denne Interesse og havde flere Spilleure staaende i sin Stue, hvilke han lod spille for P. M. Møller, naar denne som Dreng besøgte ham. Hans Interesse for Sang gav sig senere Udslag i forskellige Legater.

Han havde som ung Mand Interesse for Skuespil og har sikkert været Medlem af det dramatiske Selskab, som

ca. 1814 stiftedes i Kolding¹⁾. Afdøde Skomagermester Andreas Kyster, der som Dreng kom i hans Hus, fortæller, at Wissing en Gang havde talt om sin Dygtighed som Dilettantskuespiller. Alle havde rost hans Spil. Han havde saa spurgt, om det ikke kunde blive bedre, og da der blev svaret Nej, holdt han op med at spille Komædie, »for naar det ikke kunde blive bedre, maatte det jo blive ringere, og det vilde jeg ikke have«. Da Andreas kom hjem og fortalte dette til sine Forældre, sagde de, at det, Wissing havde sagt, passede godt nok. Han havde spillet ganske fortrinligt, men holdt pludseligt op, uden at nogen vidste Grunden.

Efter at have lært Handelen hos Faderen kom han til Lübeck for yderligere at uddanne sig. Han maa have opholdt sig der nogen Tid, eftersom han senere talte Tysk med stor Færdighed. Han holdt ogsaa tyske Aviser, f. Eks. »Hamburger Nachrichten«, og baade i hans Tankeprotokol og andre Steder findes talrige tyske Citater og Bemærkninger. Noget mere ubestemt er Meddelelserne om en Rejse til Norge som Superkargo for et Skib med Rug. Skibet frøs inde deroppe, og først om Foraaret kom Jens Peter hjem — med tomme Lommer. Rejsen sættes i Forbindelse med en Ungdomskærlighed, som Faderen vilde have ham bort fra, og en Udtalelse af ham selv, at han i Norge kunde have faaet en rig Jernværksejers Datter.

Mere troværdigt lyder det, at han efter Hjemkomsten var forlovet med en ung koldingensisk Pige, der slog op med ham, da hans Særheder tog til. Hun ægtede senere en paa Rendebanen boende Avlsbruger, og det fortælles, at Wissing, der pludseligt blev bange for at blive forgiven af sin Søster, hos hvem han fik sin Middagsmad, henvendte sig til sin tidligere Forlovede med Anmodning om at faa Middagsmad fra hendes Hjem. Forlovelsen kan ikke tidsfæstes.

Efter Faderens Død 1817 overtog han, 29 Aar gammel, Forretningen, og i Dokumenter kalder han sig nu »Borger og Handelsmand i Colding«. Samme Aar fik han sammen med andre af Byens store Kornhandlere Anmodning om at give Kommunen Tilbud paa Rug. At han i denne Periode af sit Liv har været en agtet Borger, ses af de kommunale Tillidshverv, han opnaaede. Han var Takserborger,

i 1816 en Tid Havnefoged, i 1826 eligeret Borger, valgt med 25 af 28 afgivne Stemmer. Dette Hverv frattraadte han allerede 1829. Desuden har han en Gang været Overformynder ²⁾. I 1834 har han muligt tænkt sig, at der ved Valget til Viborg Stænderforsamling vilde falde Stemmer paa ham. Da Valget var forbi, sagde han: »Jeg gav ingen Stemme og fik ingen Stemme. Derfor vil jeg give en Stemme, der kan høres af alle«; hvorefter han i 1835 gav 220 Rdl. til en ny Stemme, der savnedes i Orgelet (»Vox humana«) ³⁾.

I Begyndelsen af Trediverne opgav han sin Købmandsforretning, uvist af hvilken Grund. Han var rig nok til at kunne leve af sine Penge. Muligvis har han paa Grund af sin mistroiske og frygtsomme Karakter været bange for Tilbagegang og foretrukket at anbringe sin Formue i Jorder og gode Statspapirer. Derefter levede han som Rentier ca. 35 Aar, der falder i to Afsnit. I det første af disse to Afsnit, der gaar til ca. 1845, erhvervede han sig et Navn ved sine Gaver og Legater og i 1845 Udnævnelse til kongelig Agent med Rang i 7. Klasse Nr. 1. Efter 1845 ophører Gaverne — i 1847 maatte Kolding Skolekommission nøjes med et *Laan* paa 320 Rdl. — og hans Navn nævnes derefter næsten kun i Anledning af de Mishandlinger, som han var Genstand for, eller de Gadeoptøjer, som han selv lavede.

Han døde, omtrent 80 Aar gammel, Søndag den 15. December 1867 Kl. 3 om Morgenen, efter fire Maaneders Sygdom, i hvilken Tid der ofte maatte være Nattevagt hos ham. Han er begravet paa Kolding Kirkegaard i Familiens Gravsted, sammen med sin Fader og Moder. Paa hans store, liggende Gravsten læses et Ord af Tobias' Bog, 3. Kap. 2. Vers i den gamle Bibeludgave: »Herre, Du er retfærdig, alle Dine Gerninger og alle dine Veje ere Barmhjertighed og Sandhed, og Du dømmes retfærdig Dom evindeligt«.

2.

I Arvepart efter sin Moder i 1830 fik Jens Peter Wising 19179 Rdl. i Obligationer og Afregningsbeviser, foruden nogle Ejendomme, Jordstykker, Løsøre og Effekter, men

allerede forinden har han været en velstaaende Mand. Efter 1830 har han forøget og afrundet sine Jordbesiddelser ved Køb, særligt i Teglgaardskjær, hvor han i Aarene 1830-43 erhvervede 11 Engstykker. Fortegnelsen over hans Obligationer viser, at kun 8 af disse til et Beløb af 3350 Rdl. er erhvervede efter 1830 — den sidste er den ovenfor nævnte Obligation paa 320 Rdl. ved Skolekommissionens Laan i 1847. I Tredserne var han optaget af at forøge sin Konto i Finansministeriets Departement for Statsgæld og Pensionsvæsen, og denne Konto voksede i Aarene 1864-66 fra 71400 Rdl. til 76300 Rdl. Ved hans Død fandtes i hans Chatol 8661 Rdl. kontant og 7 indkaldte Femdalersedler. Hans Dødsboes endelige Opgørelse 5. Oktober 1869 udviste en Formue paa 131,373 Rdl. 1 Mark og 15 Skilling.

Han har i disse Aar næret Gammelmandsgnierens sygelige Ængstelse for ikke at faa skrabet nok sammen. Naar nogen spurgte ham, hvem der skulde arve ham, svarede han: »Mine Forældres Børn og deres Børn skal arve mig«. Men det er selvfølgelig sig selv, han har haft i Tanker, naar han øgede sine Kontanter med Tusinder af Rdl. hvert Aar. Ikke tilfreds med Renteindtægten spillede han i Klasse-lotteriet, i 1865 paa en halv Seddel.

Det maa anses for sikkert, at han ikke har drevet Udlaansforretning af nogen Art; intet i hans efterladte Papirer peger i den Retning, og der er slet ingen Antydninger af den Slags i de voldsomme Angreb, der i Halvtredserne rettedes mod ham i »Kolding Avis«. Det siges ogsaa i Nekrologen i »Kolding Avis« 1868, at de, der skyldte ham Penge, i ham fandt en mild Kreditor. Obligationernes Rente var højst 4 pCt., og adskillige af hans Debitorer var i 1867 i indtil 3 Aars Restance.

Han havde en ganske sygelig Frygt for selv at skyldte nogen noget. Da han var bleven Agent, havde han ikke Ro, før han fik Rangskatten betalt paa een Gang, thi »han kunde miste alt, hvad han ejede, og saa havde han kun den sølle Krop at betale af«. Han har følt samme Uro, da han i 1859 med kongeligt Proklama af $\frac{26}{2}$ 59 gennem de autoriserede Blade indkaldte Kreditorer med Aars og Dags Varsel. Ved sin Død besad han alle sine Ejendomme og Jorder ganske gældfrit.

Han besørgede selv Korrespondancen med Finansministeriet og Nationalbanken i hvert Fald til 1866. Indtil samme Tid korresponderede han ogsaa med det københavnske Firma E. F. Sielle & Bruhn, der blandt andet sørgede for hans Belysningsvædske, hvoraf han forsynede sig med store Forraad. Han havde den fikse Ide, at Breve til Nationalbanken altid skulde skrives paa stemplet Papir; i 1865 meddeler Banken ham, at dette var unødvendigt.

Han havde Ord for at være Byens rigeste Mand, med en Species Indtægt, hver Gang Klokken slog. I hvert Fald var han Byens største Skatteyder, saa at hans Skat af Formue og Lejlighed i Halvtredserne var ca. 40 pCt. større end næststørste Skatteyder, Statshauptmand Borchs. I den testamentariske Disposition af 1841 angaaende Laanet til det ny Raadhus taler han ogsaa om sine »store Kommuneskatter«. Han var baade vred og vigtig over disse. Paa den ene Side kunde han ikke lide, at Skatterne til Byen steg hvert Aar. »Først var det Rigsbank, saa blev det Courant, saa Specier, og det bliver nok snart Dukater«. I sin Skattebog gav han sine Følelser følgende Udtryk:

Geduld, Vernunft und Zeit
macht möglich die Unmöglichkeit.

Men han følte sig ogsaa ved Tanken om, at han var den rige Mand og Byens største Skatteyder: »Efter min Død skal de have deres Nød«. Da han en Gang paa Gaden mødte Rektor Ingerslevs Datter med hendes Forlovede, Lieutenant Gandil, sagde han højt: »Jeg betaler lige saa meget i Skat, som de to faar at leve af«. Endnu barnagtigere var den Fornøjelse han havde af at spørge Gadens Dreng, hvor den fattige Agent (hans Genbo, Agent Warming) og den rige Agent boede, og belønne det ønskede Svar med 4 Skilling.

3.

I Aarene 1831-1845 udviste Jens Peter Wissing en efter den Tids Forhold storstilet Offervillighed overfor Byen og dens Institutioner, særligt Kirken og Skolerne. Selv om

andre Motiver har været medvirkende, vidner disse Gaver og Legater om et Borgersind, der bevirker, at adskilligt i hans senere Liv maa bedømmes med Mildhed og Overbærenhed.

Den 18. Juni 1839 havde Kommunalbestyrelsen i Anledning af det ny Raadhus' Opførelse hos Justitsfonden laant 3500 Rdl. Da Wissing mente, at det maatte være Byen ubehageligt at skyldte udenbys Folk Penge, hvormed der var forbundet særlige Udgifter, og da han ønskede, at disse Penge skulde blive i Byen, indfrie han den 15. Maj 1841 dette Laan. Han overtog selv Laanet paa de oprindelige Betingelser, 6 pCt. Renter og Afdrag, med den Tilføjelse, at ingen Del af denne Kapital skulde tilfalde hans Arvinger. Hvis der ved hans Død maatte være noget tilbage af Obligationens paalydende Sum, skulde dette Beløb anvendes til Fordel for »fattige og uformuende Kontribuenten til Kolding Kæmnerkasse«, efter nærmere Bestemmelse af den samlede Kommunalbestyrelse. Han levede saa længe, at Obligationen næsten var udbetalt ved hans Død, men dette forringer ikke hans gode Hensigt og smukke Tankegang.

Formodentlig ca. 1840 forærede Wissing Byen et Stykke Jord vest for Haderslevvejen, ved den nuværende Ottosgades Forlængelse, under Navnet »Estrups Minde«, saaledes at fire fattige og arbejdsomme Borgere, der ikke selv havde Jord, skulde have Ejendommen overladt til Havedyrkning. I en Skrivelse af 4. November 1864 oplyser daværende Justitsraad Saxild ⁴⁾, der i Aarene 1837-1848 havde været Fuldmægtig paa Borgmesterkontoret, at han i sin Tid har dokumenteret Wissings Adkomst til Jorden og hans Gavebrev til Kommunen, men »mindes ligeledes, at intet af Dokumenterne var tinglæst«. Grunden hertil synes at have været, at Jordens tidligere Ejer, som havde faaet Grunden overladt af Kommunen som Erstatning for en Toft, der benyttedes ved Vejens Forlægning, ikke havde faaet tinglæst Adkomst og derfor ikke kunde meddele Wissing ubehæftet Skøde. Saxild mindes heller ikke, »at en eneste af de omhandlede Havepladser skiftede Besidder i Aarene til 1848, ej heller, hvem der besatte de ledige Pladser«. Sagen var til Behandling i Borgerrepræsentationens Møder den 12. April og 3. Maj 1858 og blev senere fremdraget i 1869

i en Skrivelse fra Fattigudvalget til Byraadet, uden at Forholdet blev klaret, da Gavebrevet ikke kunde findes. Ved Ejendomsdomme i Aarene 1905 til 1909 blev de fire Jordstykker, Numrene 60 g, h, t og u, tilkendt de daværende Brugere. Byen har senere købt Stykke 60 g. Det samlede Areal er ca. 1300 □ Meter og i Ejendomsskyld vurderet til 31,300 Kr.

Mellem Kæmnerkontorets Legatdokumenter ligger et Blad, skrevet af Wissing den 28. November 1843, indeholdende en Meddelelse om, at han til sin »kjære Fødeby Colding« i Tilslutning til Helts og Pelts Mindelegat af 1750 til fattige Borgerenker og Bogindkøb til Børn i Folkeskolen⁵⁾ giver 4 Specier til »Een gammel — nødlidende højsttrængende Huusarme Borger eller Borger Enke« og een Specie til »Bøgers Indkøb for Colding Byes Fattige«. Det kan ikke af Gavebrevet ses, om Gaven gjaldt for et eller flere Aar. Legat blev ikke oprettet.

Hans øvrige Gaver og Legater grupperer sig særligt om Kirken og Skolerne.

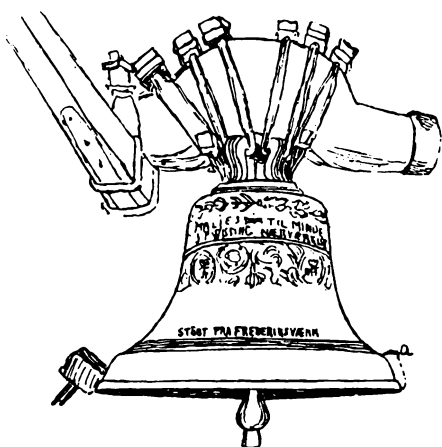
I 1831 udstedte han til Kirken et Gavebrev paa den ham tilhørende »Kirketoft« ved Brændkjærsmark, som han selv havde erhvervet i 1826, saaledes at denne Ejendom efter hans Død skulde »overlades Colding Kirke til evindelig Tid« paa visse Vilkaar. Særligt skulde Kirken være forpligtet til forsvarligen at vedligeholde hans Families Begravelsessted paa Kolding Kirkegaard. Af den aarlige Leje skulde de $\frac{5}{6}$ tilfalde Kirkens Kasse, $\frac{1}{6}$ Kirkeværgen.

Desuden gav han i de følgende 13 Aar en Række Gaver til Kirkens Udstyr. Ovenfor er omtalt den ny Stemme til Orgelet i 1835. I 1834 gav han et nyt rødt Fløjls Alterklæde med Guldfrynser og Frederik den 6tes Navnetræk (nu i Museet paa Koldinghus) og et lignende Klæde til Prædikestolen, til Knæfaldet foran Alteret, til Døbefonten og til Pillen foran Prædikestolen, hvilke tilsammen kostede 534 Rdl. Han fortsatte i samme Aar med en Porcellæns-kande til Alteret (der endnu findes i Kirken) og en 12-armet Lysekroner, der nu hænger i nordre Korsgang. I 1838 lod han Altertavlen opmale, hvilket kostede 110 Rdl. I Anledning af Kong Christian den 8des og hans Gemalindes Besøg i Kolding den 3. August 1840 gav han 820 Rdl.

til en ny, overordentligt smukt dekoreret Klokke, den saakaldte »Tolvklokke«, der nu benyttes til andet Dobbeltslag i Kvarter- og Halvtimeslag⁶). Klokken har følgende Indskrift:

TIL MINDE OM KONG CHRISTIAN DEN OTTENDES
OG DRONNING CAROLINE AMALIES NÆRVÆRELSE
I COLDING DEN 3die AUGUST 1840 ER DENNE
KLOKKE SKIENKET AF I : P : WISSING

I 1843 gav han til Kirkens indre Forskønnelse en Kapital paa 250 Rdl., hvis Renter skulde anvendes af Sognepræsten, saaledes at de holdtes uden for det aarlige Kirke-regnskab, fremdeles en Sum paa 100 Rdl., hvis Renter

skulde uddeles til seks Drenge for at synge over Ligene. I 1844 lod han Pillen bag Prædikestolen og under dens Himmel beklæde med rødt Fløjl og Guldfrynser med følgende Inskription: »Herrens Ord bliver evindeligt«. (Dette Klæde opbevares nu i Sakristiet). Desuden lod han opsætte en Tavle, som nu findes i Sakristiet, paa hvilken med

forgylde Bogstaver er optegnet Sognepræsternes Navne efter Reformationen. For Kirkens ydre Tilstand sørgede han ved at lade lægge Tagrender om hele Bygningen.

Hans værdifuldste Gave til Kirken var Fredskoven i Seest, som han overdrog Kirken til »Høytideligt — Kierligt & Welsignet Minde om Kong Christian den Aattende og Dronning Caroline Amalie! Deres Majestäters Allernaadigste Nærværelse i Colding Kirke Löwerdags Eftermiddag, den fiortende Dag i September Md. 1844«, med den Betingelse, at Skoven skulde overtages af Kirken 14. September 1856, inden hvilken Tid der ikke maatte hugges i den. Skoven var paa ca. 16 Tønder Land, og han havde selv

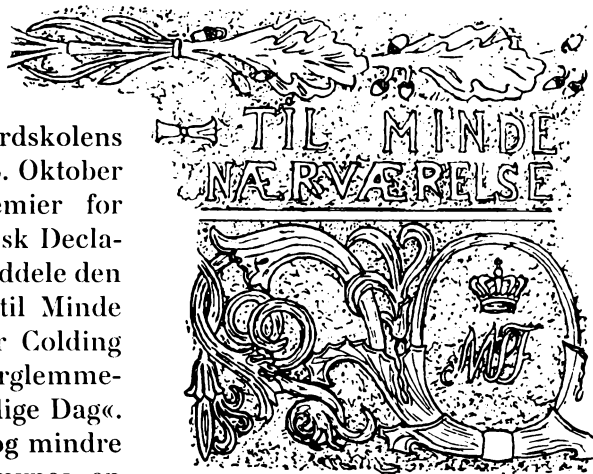
tilplantet den med megen Omhu. Indtægten af Skoven i 1924-25 var 400 Kr.

I 1844 oprettede han for de kommunale Skoler »Georg Saxilds Legat« paa 550 Rdl. »Jeg har stiftet dette Legat«, skriver han i Fundatsen, »til et ærefuldt vedvarende Minde om den Agtelse, jeg nærer for Herr Georg Saxild, der for Tiden er Fuldmægtig hos Borgmesteren«. Renterne af de 150 Rdl. skulde efter Legatets Bestemmelser gives til Kor-drengene i Borgerskolen, der synger ved Begravelser, Renterne af de 400 Rdl. til Præmier for Religion, Skønskrivning og Hovedregning. Hans andet Skolelegat er »Kolding Borgeres Præmielegat«

paa 500 Rdl., oprettet i Anledning af Indvielsen af Lærdskolens ny Bygning 23. Oktober 1845, til Præmier for Sang og »Dansk Declamation«⁷⁾, at uddele den 23. Oktober, »til Minde om Denne for Colding Kjøbstad uforglemmelige og Lykkelige Dag«.

Af andre og mindre Gaver kan nævnes en Kaperobligation ⁸⁾ paa 100 Rdl. til »Colding Borgeres Sangforening«, oprettet 9. Oktober 1845, 50 Rdl. til »Borgerlig Ligkasseforening« foruden nogle Billeder til Lærer Jürgensens Læselokale i Borgerskolen ⁹⁾ og en Del Termometre og Barometre til samme Lokale og Lærds-kolen ¹⁰⁾. En ejendommelig Gave var en Sprøjte til Slottet. Den var alt for lille til en saa stor Bygning. Der var desuden ingen Brug for den, da der var brændt, hvad der kunde brænde. Ikke desto mindre fik han en Takkeskrivelse fra Kancelliet med Paalæg om at opbevare Sprøjten og have Opsigt med den, saa længe som han levede ¹¹⁾.

Af større Betydning var dog den Takkeskrivelse for hans mange Gaver til Kirken, som han gennem Stiftsøvrig-

Brudstykke af Indskrift og Friser
paa Wissings Klokke.

heden fik fra Kancelliet, som samtidig fandt sig foranlediget til at indstille ham til Udnævnelse til kongelig Agent.

De fleste, om ikke alle, Gavebreve i Fyrrerne er opsatte og skrevne af ham selv i en ret læselig, men noget sprællende Haand, degenereret fra den faste, kraftige Skrift, som kendes fra hans selvskrivne Dokumenter i Tyverne. Ejendommelig er den gennemførte Brug af w for v. Desuden er de fulde af alskens Kruseduller, Understregninger, Udraabstegn og Tankestreger, samt religiøse og kongeloyale Udtryk. Ofte indledes de med I. N. D.!!! (i. in Nomine Dei = i Guds Navn) eller paa Dansk: »I Guds Navn« eller »Gud Welsigne Kongen«. Nogle af Legaterne er under fingerede Stiftere, f. Eks. »Georg Saxilds Legat«, »Estrupsminde« (opkaldt efter Estrup, Byens Borgmester 1820-47), »Kolding Borgeres Præmielegat«. Det sidste Legats »Declaration« ender saaledes: »Den Ikke-Benåwnte Slutter med det Ønske: Herre Hjelp og Lad Dette Wel lykkes!!!« Om Fredskovens »Declaration« udtaler han: »Declaration!« »som Jeg Selw har diceret — Selw skrewet og endelig Selw Underskrewet og Stadfästet«. Han slutter saaledes: »Intet Swar Skriftlig eller Mundtlig«. Kancelliet, som gennem Stiftsøvrigheden havde faaet den officielle Meddelelse om Gaven med denne Slutningsbemærkning, kunde ikke godt referere disse Ord i Indstillingen til Kongen om Wissings Udnævnelse til Agent. I sit Gavebrev om »Kirkeoften« forlanger han, at den skal dyrkes saaledes, at Jorden første Aar gødes og besaas med Havre, andet Aar med Kartofler, tredje Aar med Byg og Kløver, hvorefter den i tre Aar skal udlægges til Græsning. Og han fortsætter, at dersom ikke alle foran anførte Betingelser i alle Punkter skulde vorde efterlevede og nøjagtigt fulgte, da skal denne hans Ejendom tilfalde hans da levende Arvinger »indtil den yderste Dag«. Da Rektor Ingerslev af Georg Saxild havde faaet foreløbig Meddelelse om »Kolding Borgeres Præmielegat« og ønskede nogle Forandringer i Legatets Bestemmelser, fraraadede Saxild alle Forsøg i den Retning, da Wissing ikke yndede Indsigelse mod sine Dispositioner, og da Ønsker af den Art kunde medføre, at Legatet blev taget tilbage. Desuagtet sendte Ingerslev Bud til Wissing med Anmodning om en Samtale, men Sendebudet fik det Svar

tilbage, at Wissing »havde al mulig Respekt for Rektor Ingerslev, men hverken med ham eller noget Menneske ønskede han Venskab eller Frændskab«. Nogle Dage efter kom han op til Pladsen foran Latinskolen og kaldte Ingerslev ud for at overrække ham Obligationen, og det var denne umuligt at faa ham inden for Døren ¹²).

Wissing var bange for, at hans Gaver til Byen skulde forsvinde, hvorfor han meddelte flere, at de skulde passe godt paa. En Dag kom han ind til P. Martin Møller og sagde: »Bror, skriv nu op, hvor meget jeg har givet til Byen«. Han synes at have været særligt optaget af, at man skulde være klar over, hvor værdifuld Fredskoven var. I Kolding Kirkes Arkiv lod han derfor henlægge følgende Oplysning:

Sandfärdig og *Mundtlig* haver faaet følgende *Budskab!!!* fra Kong Christian den Ottende. Höy Salige Ihukommelse!!! og er *mundtlig* Mig sagt saaledes som følger.

»Hils — Min — Agent — og — Siig Ham«

»Naar — *Skowen* — Staaer — I — Fred

»Indtil 1856 (¹⁴/₉)

»Da — Wil — Jeg! Giwe **fire Tusinde**
Specier — for Den.

Dato 28. Ap. 55 at dette er Sandhed bewidner giweren af Skowen.

Det hedder i en af de mundtlige Beretninger, at dette var noget, Folk havde bildt ham ind. Men har han selv troet paa det?

4.

Der er en besynderlig Modsætning mellem hans storstilede Gaver til Byen og dens Institutioner og hans ofte gnieragtige Paaholdenhed over for private. Afdøde Skomagermester Andreas Kyster, der kendte ham godt og ønskede at dømme ham mildt, skriver i 1916, at han aldrig har set eller hørt, at Wissing har hjulpet en ufortjent nødlidende. Naar trængende henvendte sig til ham, svarede han oftest ikke, eller blot »Jeg kan ikke høre«. Den eneste Rundhaandethed, han udviste overfor private, var Uddeling af Smaaskillinger

til Drengene, naar de flokkedes om ham. Da han i 1844 havde været til Audiens hos Kong Christian den Ottende, i Borgmester Estrups Bolig i Østergade — Kongen ønskede at takke ham for hans Gaver til Byen og Kirken — havde han paa Hjemvejen i Haanden en stor Pung, af hvilken han uddelte Penge til Drengene. Ligeledes kastede han, naar han hver Skærtorsdag i sit allerfineste Tøj havde været til Alters — han skyndte sig altid med at komme først op til Alteret for at indtage den midterste Plads — nogle Smaaskillinger i Grams til de uden for Kirken ventende Drengene. Naar han uddelte Enkeltgaver til Drengene, var det oftest enten en Skilling Courant, godt og vel 6 Øre, eller en Søsling (3 Øre)¹³). Da Andreas Kyster en Gang havde faaet en Fire-Lybskskilling¹⁴), sendte hans Forældre ham tilbage til Wissing, for at spørge, om det ikke var en Fejltagelse. »Jo, det er,« svarede Wissing, »hid med den,« hvorefter han gav den skuffede Dreng en dansk Skilling. Den eneste større Pengегave, som nævnes i de mange Meddelelser, var til Jomfru Buch, som tjente i Nabohuset, og som den 23. April 1849 hjalp Wissing med at flygte ud af Byen, efter at han først inde i sit Hus havde hentet sin Læderkat, en som Bælte syet Lædertaske. Kuglerne trillede hen ad Gaden¹⁵), Wissing var meget bange og spurgte Jomfru Buch, der holdt ham under Armen, »Edle Jomfru, hvad er det?« Da de skiltes i Bramdrup, gav han hende 4 Specier. Naar hun ved andre Lejligheder hjalp ham, maatte hun nøjes med Lybskskillinger, og i Bryllupsgave med et 4 Skillings Franskbrød.

Han var mere rundhaandet, naar det gjaldt Brænde. Som Skovejer havde han Overflod af Brænde — ved hans Død fandtes i Gaarden og Udhusene 12 Favne —, og i et Anfald af Flothed gav han Jomfru Buch Tilladelse til af hans Beholdning at uddele mindre Partier, en Tilladelse, som nogle benyttede sig af til at hente flere Vognlæs. Han ejede et lille Stykke Skov paa den søndre Side af Fjorden, i hvilken der undertiden blev drevet ulovlig Skovhugst. Da han en Dag selv saa det fra Sønderbro, nøjedes han med at sige: »Naa, Herre Gud, de har maaske mere Brug for det end jeg«. Man kan jo godt kalde dette Godgørenhed, men den har i hvert Fald været ret passiv. Der an-

føres et Træk i modsat Retning, der viser, at han ikke altid brød sig om at hjælpe, selv om det ikke kostede Penge. Han holdt endnu i Trediverne Køer, som en Kone malkede for ham. Han stillede ikke den overflødige Mælk til Raadighed for de fattige, men lod den helde ud over Møddingen, »fordi det gav saadan fed Gødning«. Senere solgte han Køerne, »fordi han blev syg af Mælken, naar Folk drillede Køerne«.

Han blev irriteret, ikke blot naar Folk bad ham om Penge, men ogsaa naar de bad om andre Ting. Han havde en Mani for at samle paa Astrallamper — i hans Dødsbo nævnes 39 Lamper. Da han en Eftermiddag drak sin sædvanlige Kop Chokolade i det lige overfor liggende Brødsgaards Hotel (nu Missionshotellet), sagde Gæstgiver Nyegaard spøgende til ham: »Agenten kunde da gerne forære mig en af Deres mange Lamper«. Agenten skuttede sig uden at svare. Men da Pigen næste Dag var ovre hos ham med hans Middagsmad, forærede han hende personlig en Lampe. Hun skulde have en, fordi hun ikke havde bedt om den.

Der nævnes to Gaver af større Værdi, der danner en lille Gruppe for sig, og som kan være dikteret af de samme Motiver, som fik ham til at give Gaver og Legater til Kirken og Begravelsesselskabet. I 1833 havde Officerkorpset sat et smukt Gravmæle over Premiermajor Nording de Witt¹⁶⁾. Da Gravstedet ikke fornyedes i 1853, købte Wissing det for bestandige Tider, og det vedligeholdes nu af Kirken. Paa sine daglige¹⁷⁾ Besøg ved sit eget Familiegravsted er Wissing blevet opmærksom paa Forholdet, og religiøse Følelser har bevæget ham, som den Gang var yderst paaholdende, til den ikke ubetydelige Udgift. Den anden Gave kan ligeledes have haft Forbindelse med religiøs Ærefrygt, men verdslige Betragtninger har hurtigt trængt disse tilbage. Wissing forærede en Gang Provst Gad en Silkeparaply. Den Gang var en stortærnet Bomuldsparaply det almindelige. Da han nogle Dage efter mødte den smukke, statelige Provstinde med Paraplyen, raabte han: »Ja, det er, min Salighed, ingen Sag at gaa med Silkeparaply, naar man bliver den foræret«. Historien ender med, at Provstinden ikke sendte Paraplyen tilbage.

Det har vel efter Wissings Opfattelse været en Slags Salær og ikke en Gave, naar han til Direktionen for Vejle Byes og Amts Sparekasse, med hvilken Bank han havde Forretningsforbindelse, sendte »en Specie til Deling«. Følgende Breve er bevarede¹⁸⁾:

I.

Colding, den 29. Decbr. 1862.

Ærbødigst Tak!!!
for det Bewidste!
Gud Welsigne Dem!!!
Aedle Herrer!!!

Ydmyg Bøn!

Wil De kjøbe Chokolade for 1 Specie til Deling, som Dem med Posten sendes.

Ærb.

Jyde & Bekjendt.

II.

Hoy Aedle Herrer!

Directeurer for Spare Cassen i Weile Amt! modtag een Specie eller To Daler R. M.¹⁹⁾. Ligesom sidst til Deling — anbefalende Mig i yndet Welwillie.

Ærbødigst

Wissing.

Jeg henholder Mig til mit Sidste priwate Brew og med Een Specie haaber De forstaar »Quadet«. Ligesom Sidst.

Ærbødigst

⁵/₁ 63.

Jyde.

5.

Han boede i den store Gaard paa Hjørnet af Helligkorsgade og Søndergade, opført i 1619 af Legatstifteren Peder Helt. Gaardens Hovedbygning var, som Billederne viser, to-etages Bindingsværk. Vinduerne paa første Sal ses at have været blyindfattede. Den øverste Del af Gavlen var af Brædder og forsynet med Vindskeder²⁰⁾. Fra Hoved-

bygningen strakte sig ned langs Søndergade et mindre Sidehus med to Porte, der førte ind til en stor Gaardsplads.

I Gavlhusets Stueetage ses længst mod Syd en Karnap med mange Ruder, og omtrent midt paa Husets Forside en Dør, hvorover var en smukt udskaaren Overligger med følgende Indskrift:

ANNO 1619 LOD PEDER HELT OC METTE
NIELSDATTER UPSETTE DET-
TE HUSS. UNSERE JAAR WIE-
CHEN MIT ILE UND WARET
DAS LEBENT NUR EIN KLEINE
WILE

Til venstre og højre for Indskriften saas Peder Helts og hans Hustru Mette Nielsdatters Monogrammer²¹).

Til venstre for Døren er et enkelt Vindue og derefter en lille Luge, hvorigennem Salg oprindeligt har fundet Sted fra Boden indenfor til Køberne ude paa Gaden. Til venstre for denne lille Luge ses en større Lem, der lukker for den Aabning, hvorigennem Varerne udefra er bragt ind i det indenfor værende Pakrum. Pakrummet har strakt sig hen imod Helligkorsgade, og dets Vinduer ud mod denne var sikrede med Jernstænger. Midt paa Siden ud mod Helligkorsgade var en tilmuret Dør, og over denne en lignende Overligger som paa Forsiden.

Indskriften er:

ANNO 1619 LOD PEDER HELT OG METTE NIELSDATER VPSETTE DETTE HVSS. HINGEIDT DE ZEIDT HER KOMP DE DODT, O MENSKE DO RECHT VND [FRV]CHTE GODT.

Til venstre ses Helts Vaaben og til højre de sammenslyngede Bogstaver I. H. S. (Jesus Hominum Salvator, Jesus Menneskenes Frelser). De indklamrede Bogstaver synes at være knuste af en Kanonkugle.

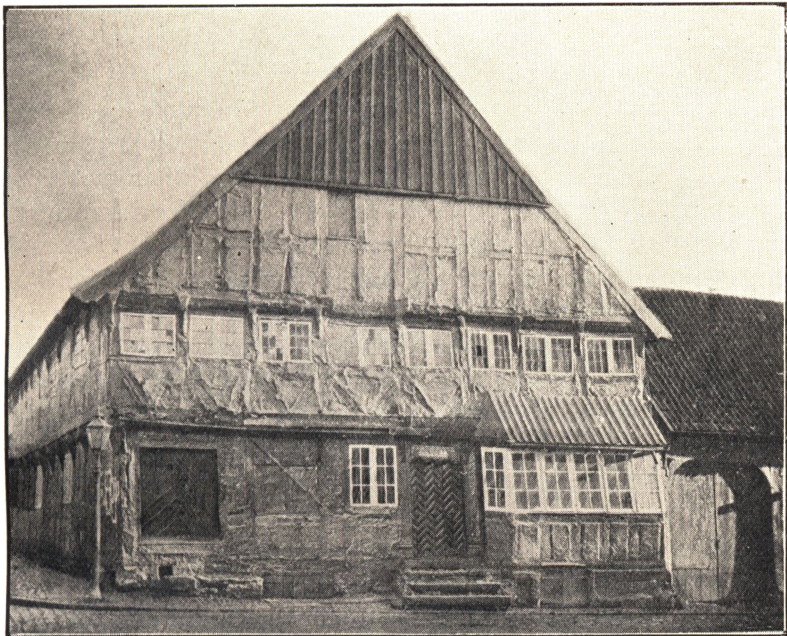

Wissings Gaard set fra Brødsgaards Hotel.
(I Forgrunden til venstre den gamle »Prøvekasse«).

For Gaardens *Ydre* viste Wissing en Omhu, der var ganske modsat den LigeGYldighed han viste for sit eget *Ydre* og for Husets *Indre*. Gaarden blev næsten hvert Aar malet, og det sagdes i Tredserne, at det kun var Malingen, der holdt det vinde og skæve Tømmerværk sammen. At

der var gaaet megen Maling²²⁾ til i Aarenes Løb, kunde ses paa Lagets Tykkelse, hvór Solen havde faaet Malingen til at revne og skalle af. Karakteristisk var Husets dybe, men dog varme, rødbrune Tone, altid den samme, i hvilken de smaa, hvidmalede Vinduesrammer, særligt i den ejendommelige Karnap, lyste stærkt.

Bortset fra Malingen forsømte Wissing ganske Husets Vedligeholdelse. Det hedder i Salgskonditionerne 1868, at

Wissings Gaard set fra Rendebanen.

da den øverste Etage og Forhusets Tag er brøstfældige og efter et af Bygningskyndige foretaget Syn staar i Fare for at styrte sammen, er det af Hensyn til den offentlige Sikkerhed nødvendigt, at baade øverste Etage og Taget senest 14 Dage efter Købet nedrives. Desuden krævedes Forsiden ud mod Søndergade ved Ombygning eller Hovedreparation rykket tilbage, saa Gaden fik 12 Alens Bredde.

Gaarden og Sideejendommen i Helligkorsgade blev overladt Købmand H. W. Meyer for 17000 Rdl., og allerede

den 16. Marts 1868 averterer denne om Tagsten til Salg fra den nedrevne Gaard.

Om Husets Indre ved man næsten intet. Første Sal var ganske ubeboet, efter Wissings Død fandtes her kun nogle enkelte Møbler og adskillig Skrammel. I det gamle Butikslokale laa en Bunke Jord, hvori nogle Pengestykker. Det ses af Skifteprotokollen, at det eneste beboede Værelse i hele Huset var Karnapværelset i Stuen. Vinduerne var forsynede med Skodder, Døren var indvendig sikret med Kæder og tredobbelte Laase²³). Ud mod Søndergade stod et langt Egetræsbord og nogle højryggede Stole med Kuglefødder. Blandt andre Møbler fandtes i denne Stue et stort Chatol, hans Seng, talrige Ure, Spejle, Lamper og Spille-daaser. I alt efterlod han sig 39 Lamper, 16 Ure og 8 Spejle, kun 6 Skilderier og et lille Maleri (af ham selv?). En Gang viste han P. Martin Møller hvorledes han, ogsaa naar han laa i sin Seng, havde sikret sig mod Overfald. Naar han strakte sig ud i Sengen og stemmede Fødderne mod Fodenden, ringede en lille Klokke. Ved hans højre Side laa uden paa Sengestedet en lang Kaarde, og naar han rejste sig op, kunde han naa en Skuffe, hvori der fandtes en Pistol. Det er et betegnende Træk, at Wissing lagde sig ned i Sengen og viste Møller, hvorledes det hele skulde gaa for sig.

Det er oftest umuligt at tidsfæste de enkelte Meddelelser, men følgende Beretning kan med Sikkerhed sættes til ca. 1860. Wissing havde meddelt Agent Warming, at hvis han ikke kom ud af sin Dør inden Kl. 12 Middag, var der noget slemt paa Færde. Dette hændte en Gang, da senere Købmand Anton Simonsen var i Lære hos Warming. Sammen med to Politibetjente blev Simonsen sendt over for at se, hvad der var i Vejen. Fra Nabogaarden krøb de gennem en nedfalden Tavl i Bindingsværket ind i Bagbygningen, derfra ind i Gaarden og ved Hjælp af en Stige gennem en Dør paa 1ste Sal i Forhuset. Ad en Trappe kom de ned til den tidligere Butik. Dennes Dør var indefra spærret med en Klinke, som de fik aabnet med en Kniv. De kunde nu komme ind i Butiken, hvor de hørte Wissing klage sig. Han havde været oppe, var faldet om paa Gulvet og havde ikke kunnet rejse sig igen. Da de

havde faaet ham i Seng, Læge hentet, og han var kommet til Besindelse, var hans første Spørgsmaal til Simonsen: »Hvorledes er du kommet ind?«, hvorefter han bad ham gaa samme Vej tilbage og lukke godt efter sig. Under sin Sygdom, men heller ikke længer, viste han Simonsen den Tillid at overlade ham en Nøgle til Hoveddøren.

Desværre eksisterer der næppe længer Pibehoveder, prydede af Kunstmaler Peter Møller med Billeder af »Hans Majestæts Kongelige Agent, Jens Peter Wissing«, Billeder, der i høj Grad kildrede dennes Forfængelighed, idet han erklærede, at det var en Ære, som kun store Folk opnaaede. Derimod haves endnu to Karrikaturtegninger af Peter Møller (se Side 32-33). Den fra 1900, formodentlig lavet efter en erindret Situation, med den høje Hat og den store Gadedørsnøgle i den udstrakte højre Haand, og det tilfredse Glimt i Øjet, giver vistnok en god Forestilling om den selvglade Indbildskhed, som Wissing følte ved at være kongelig Agent. At Møller har ønsket at fremstille netop denne Side hos ham, fremgaar af Underskriften. Den anden giver et levende Indtryk af Wissing, som han færdedes paa Byens Gader. Der maa være sket et eller andet, som krævede en Melding, og skønt den pjaltede Purks Svar lader formode, at det er tvivlsomt, om han har meldt noget som helst, viser baade hans fremstrakte Haand og Wissings Greb i Vestelommen, at der kan ventes en Dusør.

Forsvundet er ogsaa et i Tredserne omtalt lille Olie-maleri af Wissing, gengivet med bart Hoved, i gul Skindtrøje, højre Tommelfinger stukket ind under Vesten, Bukseklappen hængende ned ved den ene Side. Af de bevarede Billeder kommer et Litografi fra ca. 1850, med Underskriften: *Meld ham*, Maleriet nærmest. Han ses staaende paa sin Stentrappe, ved Siden af Karnapvinduet med de tre splintrede Ruder. Han er undersætsig, tilsyneladende stærkt bygget, med endnu kraftig Haarvækst. Hovedformen er fladtrykt, Baghovedet stærkt udviklet, Blikket skarpt iagttagende. Han virker ikke sympatetisk. Fra Tredserne findes mindst tre Fotografier. Han er nu en svagelig, rystende Olding, med Angst i Blikket. Paa det her gengivne Billede ses han iført Tøjsko og groft, men dog ordentligt siddende Tøj, paa de to andre gør han et mere

Meld ham!

Wissing paa Stentrappen efter en Rudeknusning.

uplejet og forhutlet Indtryk og ligner nærmest et Fattighuslem²⁴).

Han maa have haft en kraftig Konstitution, da han — trods de i mange Henseender uhygiejniske Forhold, under hvilke han levede — blev omtrent 80 Aar gammel, uden tidligere alvorlig Sygdom. Det meddeles, at han paa Grund af Brokskade blev fritaget for Borgervæbningen, og at han en Gang havde brækket den ene Arm uden at faa sat den ordentligt sammen. Senere Sygehuslæge Christian Petersen meddeler, at han led af Eksem paa Benene; der var store Huller, og han har, hos hans Søster Fru Bülow, set ham smøre Benene med Salve og svøbe dem i Klude. Som ældre led han af Gigt og gik med en Masse Gigtkæder om Halsen. Han købte dem hos en i Byen boende Drejer, og de var lavet af almindelig Jerntraad.

I god Overensstemmelse med det omtalte Maleri beskrives hans almindelige Dragt saaledes: Blaa Klædes Benklæder foret med Vaskekind, med den ene Klappelig hængende ned, saa det gule Skind stak stærkt af mod det blaa Klæde; han gik ligeledes med en Trøje eller rettere Undertrøje af Vaskeskind, derover undertiden en Vest. Han plejede at stikke venstre (paa Litografiet højre) Haands Tommelfinger ind i Armgabet eller under Selen. Hans Fodbeklædning var afvekslende Filtsko, Tøfler, Sivsko eller franske Træsko. Med Alderen blev hans Klædedragt simplere, og han købte ofte Tøj, der passede daarligt. Da han i 1844 var tilsagt til Audiens ved Kongens forestaaende Besøg, lod han hos Kongens Hofskrædder lave en Dragt efter indsendt Model i Shirting. Resultatet har ikke været

Wissing som Olding.

helt tilfredsstillende, da Livkjolen var meget fuldkommen og Benklæderne hang løst om Benene. Under Krigen i 1864 skiftede hans Dagligdragts Benklæder Farve, fra blaa til graa, fordi »den blaa Farve var for national«. Han var vel forsynet med Tøj. Ved hans Død fandtes bl. a. 25 Frakker, 5 Regnkapper, 12 Veste, 11 Par Benklæder, 7 Hatte, 6 Kasketter, 20 Par Sko, »en Kurv med Morgensko«, nyt og gammelt imellem hinanden. De mange Frakker kan skyldes den Ødelæggelse af hans Tøj, som vil blive omtalt i et følgende Afsnit. Men han bestilte ogsaa Tøj en gros, saaledes en Gang hos en lokal Skomager 22 Par Sko med indlagt Svineblære mellem Foret og Overlæderet samt i Bunden, for at de kunde blive helt vandtætte. Da han fik Skoene bragt, betalte han dem først kontant, dernæst valgte han, mistroisk som han var af Naturen og bitter Erfaring, nogle Par ud til Undersøgelse, og skar dem op, for at se, om han var blevet narret. Det viste sig, at Skomageren var en ærlig Mand. Det kunde ogsaa ske, at han, naar han hos en Skomager opdagede nogle Sko, som han syntes godt om, købte et helt Dusin. Naar han saa havde slidt et eller to Par, kunde han blive ked af dem. Derefter gik han hen til Skomageren med Resten og sagde: »Nu vil jeg forære Dig dem, lille Bror«.

Af hans Tøj og andre Efterladenskaber fandtes efter Skifteprotokollen saa meget i det ganske vist store Karnapværelse, at man vanskeligt kan forstaa, hvorledes der har været Plads til ham selv. En Rengøringskone kom dagligt for at rydde op og gøre i Stand hos ham. Opgaven har ikke været let, og aarlige Hovedrengøringer har været udelukkede. Det har myldret med Rotter i det gamle, halvraadne Hus, og de har ogsaa fundet Vej til Karnapstuen. Det fremgaar af optegnede Husraad mod Rotter og Mus i hans Tankeprotokol, at Spørgsmaalet har interesseret ham. Fra 1863 have en Meddelelse om, at han fodrede Rotterne med Lunger og Affald, som han købte hos en lige overfor boende Slagter²⁵). Der findes ogsaa Recepter til Gift for Fluor, der jo nok har haft det godt i de snavsede Rum, særligt i den gamle Butik, hvor der altid stod en Kasse med Kandissukker til Uddeling blandt Drengene. »Sukker er godt«, plejede han at sige, »baade mod Sult og Tørst«.

Han spiste oftest sin Middagsmad ude, en Tid paa Brødsgaards Hotel — med efterfølgende Kop Chokolade — til andre Tider hos private, f. Eks. hos sin Søster, Fru Bülow. Han skiftede ofte Spisested, fordi han pludseligt blev grebet af Frygt for, at man vilde forgive ham. Ogsaa overfor sin egen Søster kunde han fatte denne vanvittige Mistillid. En Dag kom han over til sin Genbo Agent Warming, medtaget og daarlig, og bad om noget at spise, da han i flere Dage ikke havde turdet røre sin Middagsmad. Men ogsaa for Warmings Mad blev han efter nogen Tid bange, saa at han maatte søge et nyt Madsted.

De øvrige Maaltider spiste han altid hos sig selv. Hans Yndlingsret var Spegeflæsk og Chokolade. Desuden drak han Mælk, som han selv hentede eller lod hente i en Lerkrukke hos en Avlsbruger paa Rendebanen. Han paa-mindede Budet om at gaa midt ad Gaden, for at ingen skulde hælde Gift i Maden. Det siges i mange af Beretningerne, at Mælken tidt blev forurennet af Gadens Dreng eller Lerkrukken knust.

Han synes slet ikke at have nydt Spiritus, og i hans Tankeprotokol findes adskillige Bemærkninger om Drukenskabens Vederstyggelighed. Derimod var Sirup en af hans Delikatesser. Om Ost sagde han, at det var Guld om Morgen, Sølv om Middagen, men smeltet Bly om Aftenen.

7.

Naar ældre Koldingborgere taler om Jens Peter Wisning, træder Legaterne i Skygge for Anekdoterne. Af disse er der nu ikke ret mange tilbage, og adskillige af dem har lidt ved at gaa fra Mund til Mund. Hans samtidige siger enstemmigt, at han var slagfærdig i enhver Situation, vittig og bidende. Nu synes Vittighederne ofte lovligt grovkornede. Pointen er sikkert hyppigt gaaet tabt, de personlige Forudsætninger, der betyder saa meget, mangler, man ser ikke Manden med hans stærke Mimik, der udtrykkeligt bevidnes, foruden at den oprindelige Sprogfarve er slidt af²⁶).

Karikaturtegning af Peter Møller.

Karikaturtegning af Peter Møller.

I det foregaaende er spredtvís meddelt nogle af disse Udtalelser og Anekdoter, som her suppleres med enkelte andre.

*

Naar Vognene fra Landet kom kørende ind i Byen, plejede Wissing at synge ganske langsomt:

Vi skal til Kolding at smøres,
Vi skal til Kolding at smø—res.

Men naar de kørte hjem igen, sang han i hurtigt Tempo:

Vi fik hverken Fedt eller Skidt.

Vippe vip! Vippe vip!

Vi fik hverken Fedt eller Skidt.

*

Fra sin Købmandstid bar han Nag til Toldvæsenet, særligt til Toldkasserer Ehnhuus²⁷), en agtværdig og korrekt Embedsmand, hvis Næse paa Grund af Snus var slem til at »løbe«, saa at han stadig maatte ryste Drypperne af. Naar han paa sin Vej fra Sønderbro passerede Wissing paa Stentrappen, maatte han være belavet paa følgende Tiltale: »Æ Frak er Kongens, men æ Neis æ di'ejn«. Toldvæsenet fik Uniform i Fyrterne.

*

Endnu mere nærgaaende var følgende Tilraab til forbi-passerende Købmænd, hvis Pengeforhold ansaas for usikre: »Naar et Svin er slagtet, ved man, hvad det vejer, og naar en Købmand er død, ved man, hvad han ejer«.

*

Under Pengekrisen 1857, da det kneb haardt for mange af Koldings Købmænd, og da adskillige blev reddet af deres Kunder paa Landet²⁸), spurgte Wissing: »Hvilke Rotter er de værste?« Da man overlod ham selv Svaret, i Betragtning af, at han antageligt havde særligt Kendskab til Rotter gennem sit Naboskab med dem i det gamle Hus, sagde han tørt: »Det er Bankerotter«.

*

Pastor Kragerop ²⁹⁾ fik — uvist af hvilken Grund — regelmæssigt følgende Hilsen:

»Kreuz, Jammer und Elend«.

*

En velhavende næringsdrivende Borger morede sig, som saa mange andre, med at tilhviske Wissing et haanende Ord, naar de mødtes paa Gaden. Denne Borger havde det Uheld, at en af hans Døtre, der var blevet anbragt i en Forretning, fik sin Afsked, fordi hun havde forgrebet sig paa Pengeskuffen. Da Faderen næste Gang passerede Wissing og tilhviskede ham et ondt Ord, raabte denne højt: »Saa — saa er det da sandt! Hvor meget tog hun? Aa, det stakkels Barn!« Faderen forsvandt skyndsomt.

*

Han spurgte en Gang en af de Drengene, som havde sunget ved en Begravelse, om de fik Betaling. Da Drengen svarede Nej, sagde Wissing: »Hvor der er Sang, skal der ogsaa være Klang.« Han mente dermed, at der burde ydes Drengene et Vederlag i klingende Mønt. (Udtalelsen sættes i Forbindelse med det Side 17 omtalte Legat).

*

Da Orla Lehmann, som Amtmand i Vejle Amt, en Gang besøgte Kolding og boede paa Brødsgaards Hotel, sendte han Bud over til Wissing, at han ønskede at tale med ham. Wissing, der formodentlig er blevet fornærmet over at blive hentet paa den Maade, besvarede Orla Lehmanns Spørgsmaal, om han kendte ham, med Nej. Da Lehmann saa nævnede sit Navn, sagde Wissing: »Ja! Den, Kongen ikke kan lide, sender han langt bort.«

*

Det siges ikke, om det var Orla Lehmann eller en anden Vejle Amtmand, der spurgte Wissing, hvorledes Tilstanden blandt de Handlende i Kolding var. Wissings Svar lød: »Deres Velbaarenhed, enten skal de smugle eller sulte«. Udtalelsen var berettiget, thi enhver, der skulde gøre et større Indkøb eller blot have en ny Frakke, tog til Haderslev eller Christiansfeld ³⁰⁾.

*

Da Wissing en Dag stod og saa paa en Brolægger, der drev Stenbroen med et Stempel (en »Jomfru«), spurgte Brolæggeren ham: »Kan du det, Jens Peter?« Wissing greb hurtigt i Lommen og tog en Specie frem. »Det kan den«, sagde han og puttede saa igen Specien i Lommen.

*

»Man tager imod en Mand efter hans Klæder og følger ham til Dørs efter hans Tale.«

*

»Naar du vil borge, min Bror, saa borg ved dig selv.«

*

Paa Omslaget til den ny »Instruktion for de eligerede Mænd« 1827 findes følgende Notater med Wissings Haandskrift: »So Ihr Euch aber unter einander beisset und fresset, so sehet zu, dass Ihr nicht unter einander verzehret werden. Galater 5—15«. — »Sie müssen übereinstimmen zu aller Nützung insgemein, und nicht in eines besonderes allein³¹).

*

Endnu en Anekdote fra 1864, der sikkert har vakt Jubel hos Borgerskabet. Da han en Dag stod paa sin Trappe og saa nogle tyske Officerer passere, sagde han med høj Røst: »Fürchte Gott und König ehre!«, hvorefter han lavmælt tilføjede paa Dansk: »Man skal fire for Magten, selv om den sidder i Hundens Rumpe«. Officererne, som kun havde hørt og forstået det første, følte sig smigrede, og en af dem udbød: »Aber der Mann ist ja gar nicht verückt«³²).

8.

Man kan ikke undre sig over, at Wissing ved sine fornærmelige Tilraab skabte sig Uvenner, der behandlede ham, som han behandlede dem. Det er ogsaa let forklarligt, at han ved sit sære Væsen blev en Skive for Gadedrengenes Drillelyst. Men det er uforstaaeligt, at han i en Aarrække

kunde blive Genstand for de raaeste Overfald, uden at Politiet greb kraftigt ind. Det giver et sørgeligt Billede af Retssikkerheden i Byen i Aarhundredets Midte, at en Borger, der paa mange Maader havde vist sig som en Velgører mod sin By, kunde mishandles paa den mest modbydelige Maade, uden at hans Plageaander paadrog sig alvorlig Straf. Meddelelserne om disse Overfald vilde være utrolige, hvis de ikke bevidnedes af absolut paalidelige Mænd.

Det var kun Lige for Lige, at Folk i Forbifarten kunde finde paa at prikke sig i Panden for at antyde, at Wissing ikke var rigtig i Hovedet, eller halvhøjt sige O og R, Forbogstaverne i hans Yndlingsraab: Oprørere og Rebeller, eller andet af den Slags. Og det var Drengestreger, naar en Kramboddreng kunde raabe: »Kuk-kuk, Napoleon« til ham med en nu uforstaaelig Hentydning til et eller andet Forhold. Alt dette var Smaating i Sammenligning med det andet, som han maatte udstaa.

Det er tidligere meddelt, at der blev øvet ulovlig Skovhugst i hans Skove, og at Folk fra hans rigelige Brændeplog i Gaarden hentede hele Vognlæs. Da han efter Flugten til Bramdrup i 1849 vendte tilbage til sit Hus, var det meste af hans Tøj stjaalet. »Edle Jomfru,« sagde han til Jomfru Buch, »De har altid draget Omsorg for mit Tøj, men se, nu har jeg kun æ Klok tilbage« — et indmuret Ur. Blandt de stjaalne Genstande var en Mængde Sengeklæder og Gangklæder, og det var ikke Politiet, men Skomager Vogel, der skaffede ham en Del af det tilbage. Da han i 1864 skulde have Indkvartering, var den 75-aarige Mand meget ulykkelig og henvendte sig til Købmand Brandorff om Raad og Hjælp. Brandorff tilraadede ham at stille til Raadighed sin i lange Tider ubenyttede Sideejendom i Helligkorsgade og fulgte med ham for at undersøge, om der kunde ordnes Indkvartering i denne Bygning. Da de var kommet ind, udbrød Wissing: »Hvad er dog dette! Da jeg sidst forlod dette Hus, stod her et Bord og her en Sofa, men det er jo aldeles forsvundet, jeg kender slet ikke Huset igen«. Forholdet var, at en Mand, som manglede Pakrumsplads, havde skaffet sig Adgang til det ubeboede Hus, flyttet Møblerne og indrettet Stuerne til Oplagsrum. Det lykkedes Brandorff at faa indrettet Kvarter i dette Hus, saa at Wis-

sing fik Lov at leve uforstyrret. Af Skifteretsprotokollen ses, at der i 1867 fandtes 9 Sengesteder med Sengetøj i den omtalte Ejendom, sagtens indkøbt til Indkvarteringen i 1864.

Men selv dette var Ubetydeligheder i Sammenligning med, hvad han ellers maatte lide baade af Drengene og voksne.

Drengene slog Vinduerne ud i hans Karnapstue, dels for at lave Fest, dels — saa mærkeligt det end lyder — for at tjene den Firskilling, som Wissing plejede at betale til den Dreng, som hentede Glarmesteren. En anden Indtægtskilde skaffede Drengene sig ved at afbrække de forgyldte Spydodder af Kobber paa Træstakittet om Wissings Familiegravsted og bringe ham Stumperne, som han betalte med Smaaskillinger. Naar han paa sin Vej til Kirkegaarden passerede Søndergade, blev han ofte fulgt af en Flok Børn, der vilde benytte Lejligheden til at tjene en Skilling, idet en af dem slog Hatten af Hovedet paa ham og en anden tog den op og bragte ham den, en Venlighed der plejede at indbringe en Kobberskilling³³).

Ogsaa paa anden Maade fortrængede Drengene ham. Det kunde ske, at de ligefrem belejrede ham i hans eget Hus, samlede foran den store Stentrappe. Saa kunde Wissing barrikadere sig inden for Døren, der var lukket med tre Laase, idet han skreg op og larmede med Dørkæderne. Men pludseligt forlod han denne Post og løb ind i det gamle Pakrum med de jerngitrede Vinduer ud mod Helligkorsgade. Naar saa Drengene raabte: »Nu er Jens Peter i Arrest«, for Wissing tilbage, aabnede Hoveddøren og indtog en ny Kampstilling paa Trappen. Da en Dag Drengene havde overøst ham med Vand, kom den holstensktalende Kirurg Færber, som havde været ansat ved det holstenske Landsenerregiment³⁴), forbi og spurgte, hvad der var paa Færde. Da han havde faaet det at vide, sagde han: »Det har han godt af, überhaupt in die Hundedage.«

Selv om Wissing havde baade Fortræd og Udgift af disse Kampe, har de ogsaa skaffet ham visse Fornøjelser, idet han fik Lejlighed til at agere. Paa Hjørnet af Helligkorsgade stod en Kasse af Støbejern, en saakaldt Prøvekasse³⁵) til den underjordiske Telegraf. (Kassen ses paa Billedet Side 24). Undertiden løb Wissing hen til denne

og slog til den med Haanden, for at bilde Drengene ind, at han telegraferede til Kongen: »Meld ham! Til Sibirien med ham!« Det tilføjes — hvilket lyder ret usandsynligt —, at saa blev Drengene ulykkelige.

Eller ogsaa kunde Wissing midt i Spektaklet spørge Drengene: »Hvem har forført Jer?« Naar de tøvede med at svare, hviskede han: »Sej æ Jødh,« og naar de saa raabte: »Det har æ Jødh,« begyndte Wissing at bande og tordne over den Jøde (Købmand Warburg), som havde forført dem, skønt han vidste, at det var Usandhed.

Det var ikke blot Gadedrengene, der slog hans Ruder ud. Det samme gjorde baade Læredrenge og Haandværks-svende. Det var i de Aar en yndet Sport efter en glad Aften at lægge Vejen om ad Wissings Gaard for at slaa en Rude ud og høre hans Angstraab: »Gevalt! Hjælp! Mord! I Kongens Navn, meld ham!«

I Kolding Domsprotokol for 31. Marts 1851 findes en Meddelelse om 3 Læredrenge, som den 25. Marts om Aftenen havde slaaet Ruder ud i Wissings Gaard, »samt pustet et tændt Lys ud, med hvilket Agent Wissing var kommet for at se ud af Vinduet.« De dømtes til at betale Vinduerne og bøde henholdsvis 8, 6, 4 Rdl. »med Hensyn til, at Vinduer i den senere Tid ofte er slaaet ind hos Agent Wissing — uden at det har været Politiet muligt at opdage Gerningsmændene.«

Dette er sikkert den eneste Gang, der er faldet Dom paa Grund af Rudeknusningen eller i det hele taget Mis-handlingerne af Wissing; i hvert Fald indeholder Domsprotokollerne til 1867 kun Meddelelse om denne ene Dom. Derimod findes der en Beretning om, at Borgmester Qvistgaard³⁶⁾ paa anden Maade har taget Affære. Beretningen bevidnes bl. a. af Skomagermester Andreas Kyster i nogle skriftlige Optegnelser fra 1916. En Mandag Formiddag kom han gaaende fra Rendebanen henimod Søndergade, da han saa Wissing udenfor sit Hus ved Siden af Trappen, raabende Gang efter Gang: »38 Vinduesruder siden i Lørdags Aftes.« Han havde betalt en Dreng, højst sandsynligt, en af Mis-dæderne, en Lybskskilling for at hente Glarmester Hede-gaard, og imens gik han i sine gule Skindtrøjeærmer frem og tilbage foran Huset og beklagede sig over de knuste Ruder.

Pludseligt viste Borgmester Qvistgaard sig. Wissing forstærkede sin Røst: »Ott' og tredive Vinduer siden i Lørdags! Ott' og tredive Vinduer siden i Lørdags! Sikke Politi!« Dette var mere, end Borgmester Qvistgaard kunde finde sig i. Embedsmand af den gamle Skole og ustyrligt hidsig, som han var, raabte han: »Vil De tie,« men Wissing blev ved med at raabe af al Magt. Selv da Borgmesteren efter gentagne forgæves Opfordringer om at tie stille løftede sin Spanskrørsstok med det hvide Benhaandtag og begyndte at tærskte løs paa Wissing, veg denne ikke en Tomme, ømmede sig ikke, men raabte stadigt højere: »Ott' og tredive Vinduer siden i Lørdags! Sikke Politi.« Først da Borgmesteren af Frygt for Opløb trak sig tilbage, holdt Wissing op med sine Raab og gik ind i sit Hus. Han forvandt ikke denne stygge, ulovlige Behandling i mange Dage, og Borgmesterens Opræden vakte stor Forbitrelse hos mange³⁷).

En medvirkende Grund til Politiets Ligegyldighed overfor Rudeknusningen og den øvrige Overlast mod Wissing kan være dennes egen Ulyst til at blande Politiet ind i sine Sager. Der findes en Meddelelse om, at en Søn af Ritmester Bülow, gift med Wissings Søster, en Gang til Borgmesteren havde anmeldt, at han havde set en Mand prygle Wissing utilbørligt. Borgmesteren havde saa sendt sin Fuldmægtig til Wissing, for at optage en Rapport. Men Wissing havde svaret denne: »Jeg har intet at klage over; følgelig har Øvrigheden intet at gøre«.

Wissing var altsaa efter den sidste Beretning blevet utilbørligt pryglet paa aaben Gade. Maaske har han selv været ude om det. Hans Tiltale til forbigående, ogsaa Damer, var efter mange Beretninger ofte saa raa og uhøviske, at Prygl var det eneste mulige Svar. Der foreligger ogsaa en Meddelelse om, at han en Gang fik Prygl netop i en saadan Anledning. Derimod er det umuligt, at han selv kan have givet Anledning til de talrige raa og modbydelige Mishandlinger paa aaben Gade, som omtales i mange Meddelelser. Naar han havde købt en ny Frakke i en Butik, kunde han risikere at faa den sønderflænget, før han naaede hjem. Efter en paalidelig Beretning skal en Gang tre Frakker være gaaet i Løbet paa een Dag. Paa samme Maade fik han sine Hatte ødelagt. En Barber-

mester og hans Svende overklaskede ham med Sæbeskum, naar han passerede Butikken, Konditordrenge kastede raadne Æg paa ham, Slagtersvende Blod eller Indvolde. Kom han forbi et bestemt Gæstgiversted, hældte Gæsterne Mælk eller Øl over ham, og naar han gik over paa den anden Side af Gaden, overdængede nogle Butikssvende ham med Mel og Kørnøg. Det skal være sket, at en dygtig Jæger, da Wissing en Dag gik over Sønderbro, sendte et Skud Hagl gennem hans høje Hat. Selv om man spreder de talrige Beretninger om disse og lignende Raaheder over en længere Aarrække, er det uforstaaeligt, at Politiet ikke har fundet sig foranlediget til at gribe ind, om ikke for Wissings Skyld, saa for sin egen Anseelses Skyld.

Det er underligt, at Wissing frabad sig Politiets Hjælp, naar den bødes ham, og det er besynderligt, at han ikke skyede de Steder, hvor han blev mest forulempet. Det er umuligt at sætte sig ind i denne Særlings Tankegang, men det er sikkert nok, at ogsaa disse Tildragelser gav ham Lejlighed til at spille Komædie. Han fortalte Andreas Kyster, at naar han nu blev myrdet, vilde alle Bønderne komme med deres Leer og Forke og stikke Ild paa Byens fire Hjørner, og »derefter bliver der strøet Salt over til Tegn paa, at dette Sted skal være forbandet til evig Tid.« Ogsaa Stormagterne, særligt Rusland, fulgte med Opmærksomhed den Behandling, som i Kolding udvist mod Hs. Majestæt Kongens Agent. Ude i Lillebælt laa russiske Krigsskibe, og en russisk Prinsesse havde inkognito taget Plads hos Købmand Warming for at udspejde paa nært Hold. Ogsaa til andre udtalte han sig i samme Retning.

Galmandssnak eller Komædiespil eller Sammensurium af begge Dele? Andreas Kyster siger bestemt, at Wissing selv slet ikke troede paa disse Historier.

9.

I Begyndelsen af sit Tillæg til »Efterretninger om Købstaden Kolding« fortæller Fyhn, at han i 1858 gik gennem Byens Gader, dog uden at anmelde sig som

Den, der med en egen Lyst
Anmelder sig rundt om i hele Staden,
Naar han sin Daarlighed af fulde Bryst
Udraaber højt fra Trappen op ad Gaden,

»hvilke Linier faldt mig ind ved et lille Litografi, jeg fik i Kolding«.

Der er ingen Tvivl om, at Fyhn hentyder til Litografiet med det nedenunder staaende »Meld ham« og Jens Peter Wissing paa Stentrappen, fyldende Gaden med sine Skrig. Og med Ordet »Daarlighed« har Fyhn ikke blot tænkt paa den Uret, der øvedes mod Wissing, men ogsaa paa de Optøjer, som han selv gav Anledning til.

Thi dette er den anden Halvdel af Sandheden om Jens Peter Wissing, som koldingensisk Gadefigur i et længere Aaremaal, med 1850—1860 som Centrum: Han var ikke blot Genstand for Angreb og Overlast, men selv en stor Spektakelmager, der forargede Byen ved sine Gadeoptøjer. Han var ikke blot en Skive for Gadedrengenes Drillerier, men han var ogsaa sammen med disse Anstifter af Scener og Tumulter, der forstyrrede den offentlige Ro og Orden.

I Kolding Domsprotokol for 17. November 1852 meddeles, at Agent Wissing den 11. November ved Hujen og Skrigen paa Gaden har forstyrret den offentlige Rolighed og gjort sig skyldig i Gadeoptøjer. Uden nogen videre Grund havde han Kl. 6 om Eftermiddagen foruroliget Nabolaget i den Grad, at Folk dels stimlede sammen paa Gaden, dels kom frem i deres aabnede Vinduer for at erfare Aarsagen til den opstaaede Skrigen, hvorved flere Personer blev ængstede. »Ere nu endog under Tiltaltes Skrigen hørte loyale Udraab som Hurra for Kong Frederik den 6te og Kong Frederik den 7de, eller Hurra for hans Majestæt Kongen, saa maa dog selv saadanne Raab paa offentlig Gade, uden at nogen speciel Anledning har frembragt dem, anses som forstyrrende for den offentlige Rolighed, og kommer nu dertil, at det er oplyst, at Tiltalte til samme Tid paa Gaden har raabt, at ingen har noget over ham at befale, hvilke Raab involverer en Opsætsighed eller Trods mod Politiets executive Myndighed, vil Tiltalte findes at have gjort sig saa meget mere strafskyldig. . . . Og ses hen til, at Tors-

dagen den 11te dennes ikke er den første Dag, paa hvilken Tiltalte har forstyrret den offentlige Rolighed, men at han mange Gange forhen paa lignende Maade har afstedkommet Gadeuordener, uden at Politimesterens Advarsler til ham derimod have frugtet, skønnes Mulkten, fornemmelig naar og Tiltaltes særdeles gode Formuesomstændigheder tages i Betragtning, passende at kunne sættes til 25 Rigsdaler«.

Det fremgaar af Dommen, at Wissing allerede i længere Tid har henledt Opmærksomheden paa sig ved sine Gadespektakler, uden at det lader sig bestemme, naar disse begyndte. Af en Række Indsendelser og Redaktionsartikler i »Kolding Avis« ses, at han lige til 1860 ved fortsatte Optøjer har vakt stor Forbitrelse og Forargelse.

Det hedder i en Redaktionsartikel for 7. August 1854, at man atter fra mangfoldige Sider hører Klage over, at »Byens berygtede Skandalemager, Agent Jens Peter Wissing, driver sit Uvæsen over alle Grænser af det Tilladelige. Der er navnlig fra flere Sider anket over, at han anfalder saa vel Byens som ganske fremmede Damer med de mest uhøviske Talemaader og Udraab«. Den 24. Maj 1856 klager en Indsender over »et Individ, der ikke alene agerer Formand for Byens Gadedrenge, naar det, som sædvanligt, er i Selskab med disse, men som ogsaa paa egen Haand er meget værre end Gadedrengene. Dette Individ søger at tortere enhver, der ikke staar i særdeles Gunst hos det, ikke alene Herrer, men selv Damer paa den mest pøbelagtige Maade. . . . Vi vide ikke, om der ikke skulde gives Midler til at lukke Munden paa dette impertinente Individ, der stadigt praler af at være Hans Majestæts Agent, Jens Peter Wissing.« Artiklen synes ikke at have hjulpet meget, thi i Løbet af samme Sommer indeholder Bladet to andre indsendte Stykker.

Den 12. Juni læses følgende:

Naar Hans Majestæt Kongens Agent agerede paa Gaden i København som her i Kolding,

blev han da ei nok saa net,
sat paa Kammeret?

— Jo, gu' blev han det! —

Men mon Lov og Ret
ei gælder her
ligesom der?
Vort Politi
spørge vi.

Den 26. Juli samme Aar drager en Indsender atter Sagen frem i en mere alvorlig Tone. Han klager over, at der, bortset fra Mulkten i 1852, intet gøres fra Politiets Side for at hæmme dette Uvæsen. »Det er derfor saare naturligt, at denne forfængelige og hovmodige Person troer sig berettiget til at tilsidesætte al Sædelighed og Velanstændighed og vedblivende med uhøviske Ord og Talemaader offentligt at insultere Enhver, der har det Uheld at mishage ham. Vel have vi hørt sige, at vor Agent, der har skænket betydelige Summer til offentligt Brug og frivillig³⁸) svarer uforholdsmæssig høje Afgifter til Kommunen, staar i megen Anseelse og Gunst hos de lavere Klasser af Byens Befolkning, og at disse højligt vilde misbillige ethvert Skridt, der foretoges for at hindre hans lovstridige og skamløse Færd«. . . . Indsenderen ender med at opfordre Politiet til »under et Forhør at oplyse og konstatere Agent Wissings Adfærd og Forhold, og efter at have indhentet vedkommende Læges Betænkning om hans mentale Tilstand, henstille til Øvrighedens Afgørelse, om han bør tiltales og straffes eller som vanvittig tages i Forvaring«.

At den sidste Trusel har haft nogen Virkning, kan maa-ske sluttes af, at Angrebene i Bladet foreløbigt ophører. Der gaar 3 Aar, før Sagen igen nævnes. Den 9. April 1859 henledes »det aarvaagne Politi«s Opmærksomhed paa »Byens privilegerede Skandalemager« »Skraalhalsen Jens Peter Wissing, Gadedrengenes Formand«. . . . »da jeg er overbevist om, at enhver anden Stymper, der vilde gøre Forsøg i lignende Retning, snart vilde blive taget ved Vingebenet, anmodes Politiet om ogsaa at have et vaagent Øje med Jens Peter Wissing«.

Det sidste og voldsomste Angreb findes Aaret efter, den 10. April 1860, da Wissing var fyldt 72 Aar, under Overskriften »Det gamle Skarn i Kolding«. »Gadedrengenes Formand« — hedder det i Artiklen — »her i Byen (det er et

slemmt Skudsmaal for Gadedrengene, at de ikke skamme sig ved en saadan Formand) fik ifjor en Overhaling, der dog i kort Tid viste nogen Virkning, og som i alt Fald godtgjorde, hvad vel heller Ingen tvivler om, at det gamle Skarn har saa megen Forstand, at han ikke kan betragtes som absolut utilregnelig. . . . — Men nu er hans Spektakler igen begyndt, og Byen bør ikke finde sig i dem. . . . »Det gamle Skarns Uvornhed er, om muligt, endnu værre end nogen-sinde; ingen velklædt Mand, især hvis han har Familie med sig, kan passere den velkendte Hule, uden at udsætte sig for at overøses af dens Beboers væmmelige Tales Uhumskheder, og det er dog for galt, at man for at undgaa dette, tvinges til at gaa en Omvej gennem et af Byens uhyggeligste Stræder³⁹⁾. . . Men værst af Alt er dog den fordærlige Indflydelse, som dette gamle Skarn udøver over den tilvoksende Ungdom, især af Almuen. Hvad han hvisker enkelte stakkels Børn i Ørerne, som af usalig Egennytte hyp-pigt ses at følge ham, kan man desværre slutte sig til, naar man i Forbigaaende er saa uheldig at blive Ørenvidne til den Skamløshed, hvormed han over for Skarer af Dreng og Piger, der jævnlige flokkes om ham, udgyder Strømme af Eder og Forbandelser, Bespottelser og liderlig Snak. . . enhver oprigtig Ven af den ubefæstede Ungdom maa paa det bestemteste opfordre vor højtagtede Øvrighed til med Alvor at tage sig af Sagen, saa vi kunne befries for denne Vederstyggelighed, der under intet som helst Paaskud bør taales længer i vor Midte«.

Hermed ophører Angrebene. Monrad⁴⁰⁾ havde i Slutningen af 1858 afløst Qvistgaard som Borgmester. Man kan formode, at Monrad, efter Læsningen af denne Artikel, har givet Wissing en saa alvorlig Advarsel, at han har holdt op med Spektakelscenerne. Da Domsprotokollen til 1867 ikke indeholder nogen ny Kendelse mod ham, har han i hvert Fald ikke paadraget sig nogen ny Straf.

10.

Der fandtes ved hans Død ikke en eneste Bog i hans Bo, ikke en Gang Fyhns »Efterretninger om Kjøbstaden Kolding«,

der dog omtaler hans Gaver og Legater ⁴¹). P. Martin Møller bevidner hans fuldstændige Ligegyldighed for Bøger. Den eneste Bog, der havde interesseret ham, var »*Bonde-Practica eller Vejr-Bog*«⁴²), en Slags Almanak, med Vejrprofetier for hele Aaret, astrologiske Meddelelser om Planeternes Indflydelse paa Vind og Vejr og Menneskers Skæbne, landøkonomiske Raad, Anvisning paa Lægemedler og den rette Brug af Aareladning. Det siges, at han kunde den udenad, og at han spurgte Drengene om deres Fødselsmaaned for at bestemme deres Karakter. Fra *Bonde-Practica* stammer ogsaa hans Raad om Aareladning mod Hovedpine:

Haver du ondt i din Hierne,
lad Aarerne slaa i din Stierne (Stirn = Pande).

Saa sent som i 1861 findes i hans Tankeprotokol en Afskrift fra denne Bog om Planeterne og Ugedagene.

Derimod holdt han en Del Blade, f. Eks. »Hamburger Nachrichten«, »Dannevirke« og — mærkeligt nok — »Cor-saren«. Han brugte dem blandt andet til at gemme sine Pengesedler imellem. Naar P. Martin Møller i sin Skoletid kom forbi, kaldte Wissing ham ind og lod ham læse i »Hamburger Nachrichten«, for at prøve, hvor meget de lærte i Skolen. Han lod ofte sine Aviser cirkulere blandt Folk han kendte, efter først med Blæk eller Rødkridt at have understreget eller indkredset de efter hans Mening mest interessante Stykker, særligt alt hvad der handlede om Mord og Brand, saa at man kun behøvede at læse det, som han havde fremhævet. Han holdt ogsaa en Tid »Ny Portefeuille«, med hvilken der fulgte Litografier, som han forærede Georg Saxild ⁴³).

Han var bornert i hele sin Tankegang og fuld af Tidens Fordomme. Han hadede Jøderne og brugte »Æ Jødh« som Skældsord ikke blot om den lige overfor boende Købmand Warburg, men ogsaa om hans kristne Kommis. Medens det er tvivlsomt, om han nogen Sinde har brudt sig om Politik (Side 11), har han i Tyverne haft en Del Interesse for kommunale Forhold, da han i denne Periode beklædte adskillige kommunale Tillidshverv. Direkte Deltagelse i Byens kommunale Liv ophørte fra 1829, og fra Midten af

Fyrterne indsnævredes hans kommunale Interesser til Skat-terne. Fra denne Tid i hvert Fald er alle aandelige Kilder tørret ind hos ham. Fra nu af ophører han at være Legatstifter og samler sine Tanker om at forøge sin Formue. Det er betegnende, at han, som i 1845 havde oprettet »Kolding Borgeres Præmielegat« i Anledning af Indvielsen af Lærdskolens ny Bygning, ikke i 1856 vilde bringe noget Offer for Skolens Bevarelse⁴⁴).

Han naaede i sine Synspunkter aldrig ud over Tiden før 1830. Kongen og Staten var for ham eet. Han nærede en næsten religiøs Ærbødighed for Kongen, ikke alene efter at Kong Christian den 8de havde gjort ham til kongelig Agent, men i hele sit Liv, fordi Kongen for ham var Landsfaderen fra før 1830 og Symbolet paa Stat, Orden og Autoritet. Denne Kongedyrkelse, som tidligere havde faaet Udslag i Legater og Gaver i Anledning af Kongens Besøg, fandt efter 1849 Udløb paa anden, mindre bekostelig Maade. Naar han i Spidsen for Gadens Drengene lavede Optøjer paa Rendebanen, bragte han Afveksling i sine Raab om Hjælp ved at udstøde vilde Hurraraab for Kongen. Han nøjedes ikke med den regerende Konge, men medtog alle de Konger, under hvilke han havde levet. Kongens — og hans egne — Modstandere var Oprørere og Rebeller, for hvem Sibirien var det mest passende Opholdssted. I hans ophedede Hjerne har der under disse Tumulter fundet en Sammenblanding Sted mellem hans egne Plageaander og Slesvigholstenerne, der i 1849 havde gjort Oprør mod Kongen, huseret i Kolding og drevet ham selv i Landflygtighed til Bramdrup. Disse Tankerækker har tilsammen skabt hans ofte gentagne Raab: »Leve Kongen og den lovlige Orden, ned med Skidtet, til Sibirien med alle Rebeller«. »I Kongens Navn« var en Formel, som han knyttede til sine Angstraab: »Gevalt! Hjælp! Mord!«, naar han led Overlast. »Træd ind i Kongens Navn« sagde han til Brandinspektionen, da den — efter Brandkaptajnen, Købmand Brandorffs Raad — mødte i Uniform, efter at han først havde nægtet den Adgang, da den kom i civile Klæder. Og naar han skulde være rigtig høflig mod en Dame — hvad han desværre ikke altid var — lød hans fineste Hilsen saaledes: »God Dag, edle Dame — Gud velsigne Kongen — og De selv leve vel«. Hvor dybt Wissings

No. 23.

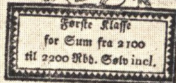
Tolv Rigsbankdaler 36 Stilling Selv.

20

Hent

Betales med 1 Deel meer

Thiars

1822.

Jens Peters
Wissing Borger og
Kjøper

Jambelomund i Quedling befaar
 fund at for sig, ligesom jeg fund
 selgtes thiars og alvats udfordret til
 Johansen i Seeb som for sig tilfund
 og foranovers i Seeb tilfund Gaard
 beliggende i Seeb Byen af Jambelomund
 og og sig 3. Thiars 1 lot 2 Alborn
 og Thiars 1. Thiars, med de Rindskudene
 og Thiars som jeg for sig Thiars Summe
 og selgtes Thiars Thiars Thiars Thiars
 af Thiars 1822. som fund bliver
 og Thiars overordnet og summe
 Thiars Thiars, som den Thiars Thiars
 2157 Rbd. Thiars Thiars Thiars
 Thiars Thiars er indbefattet de 637 Rbd. Thiars
 som indføres i Gaarden til Hans Majestæts
 Kongen Thiars Thiars Thiars Thiars Thiars

Jens Peter Wissings Haandskrift 1822

ligiøse og moralske Spørgsmaal, ses af hans Protokol, i hvilken han har nedskrevet eller nedtegnet Salmer og andre religiøse Digte og Bemærkninger om sand Gudsfrøgt, Menneskets Kaar og Livslykke. De samme Følelser kunde komme frem hos ham i Samtaler med de bedste af de Drengene, der kom i hans Hus. »Alt, hvortil du kan sige: Gud hjælpe mig, det kan du roligt gøre«, sagde han til Andreas Kyster. Og en anden Gang til den samme, at tre Ting var nødvendige for at blive et lykkeligt Menneske: Fred med Gud, Fred med sig selv, Fred med sine Medmennesker. Selv har han sikkert været et bundulykkeligt Menneske, saa at hans ofte anvendte Hilsen: »Lev fornøjet, min Bror, det gør jeg« lyder som den bitreste Ironi.

Der var flere Grunde til hans ulykkelige Tilværelse, en af dem var 35 Aars Lediggang. Han havde intet, hvormed han kunde give sit Liv Indhold. Han levede ene, uden Omgang med Slægt og Venner. At dette var efter eget Ønske, fremgaar af hans Side 19 anførte Udtalelse til Rektor Ingerslev, at »hverken med ham eller noget Menneske ønskede han Venskab eller Frændskab«. Han elskede ⁴⁵⁾ og beundrede Georg Saxild, og denne kom til ham i Aarene 1837-48, men kun i Forretningsanliggender ⁴⁶⁾. Han var ikke Medlem af nogen Forening, deltog f. Eks. aldrig i Kolding borgerlige Skydeselskabs Fester. Han foretog aldrig Rejser. Efter Midten af Fyrerne laa hans Baade, i hvilke han tidligere havde foretaget fornøjelige Sejlture med nogle af Drengene ⁴⁷⁾, ubenyttede hen i hans Pakhus ved Aaen. Denne Lediggang har i høj Grad været medvirkende til at præge hans Forhold til Gadens Drengene og en af Aarsagerne til hans næsvise Tilraab til Folk, naar han stod og drev paa sin Stentrappe. Han kunde faa lidt Afveksling ind i sin Dag ved Maaltiderne, Tilraabene, Spektaklerne, en Tur gennem Byens Gader, sit daglige Besøg paa Kirkegaarden, et Sving over til Brødsgaards Hotel, for at kikke ind ad Vinduerne, til de fik ham drevet bort ved at vise ham et Billede af ham selv. Om Aftenen sad han ene i sit store, uhyggelige Hus, med de mange knirkende Lyde, medens Rotterne gnavede og larmede omkring ham. Her har han siddet alene, i over 30 Aar, Aar ud og Aar ind, Aften efter Aften, og søgt at faa Tiden til at gaa ved at tælle sine

Penge, ordne sine Dokumenter, male med Blæk eller Sortkridt eller Rødkridt i sine Aviser og sin Tankeprotokol, udpønske ondsksfulde Bemærkninger ⁴⁸⁾, mørkerød trods de mange Lamper, bange for Indbrud og Mord trods Skodderne og Jerngitrene, Dørlænkerne og de tredobbelte Laase, Sengeklokken, Kaarden og Pistolen, til han pludseligt er faret op ved Lyden af klirrende Ruder og med skingrende Røst har anraabt sine Medmennesker om Hjælp.

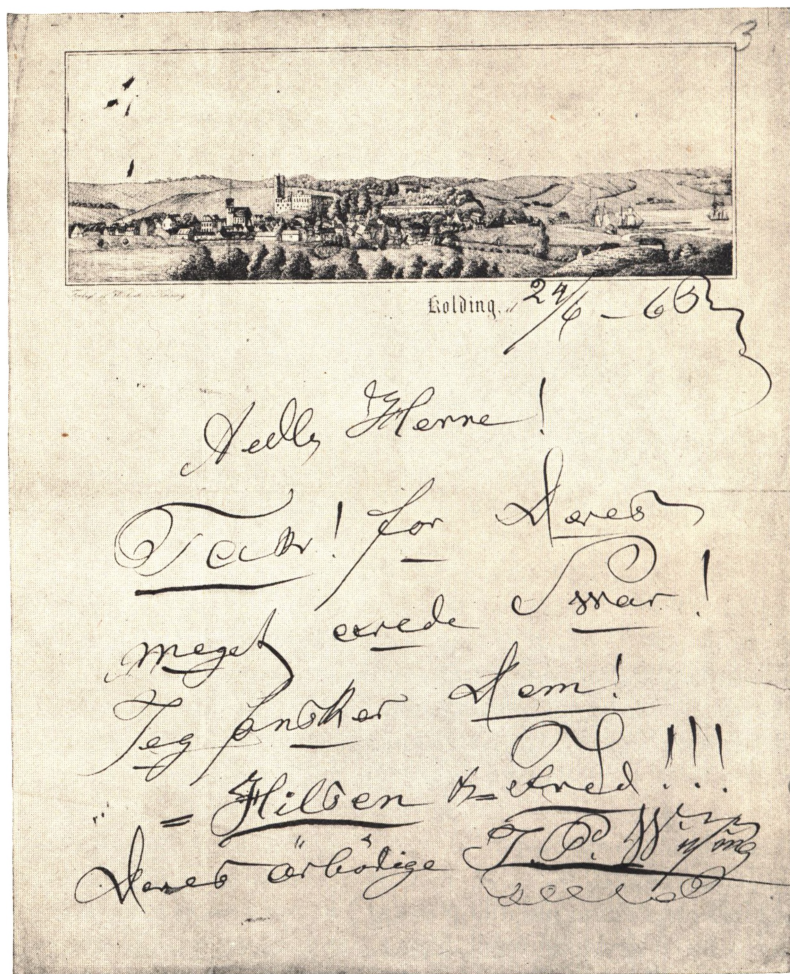
11.

Der findes — af Emil Holstein — en Novelle »Tre Nætter«, skrevet paa Grundlag af et ret overfladisk Kendskab til Jens Peter Wissings Liv. I denne Novelle føres Helten — Hans Peter Holts — Særhed og Tragedie tilbage til forsmaaet Kærlighed og Delagtighed i hans Rival, en Toldinspektørs Død. Det sidste Træk er fri Fantasi.

Saa enkel er Sagen ikke. Mange forskellige Forhold bidrog til at forme den ulykkelige Mands Karakter og Skæbne. Nogle har ment, at han havde arvet flere af sine Særheder efter Forældrene, men fra paalidelig Side hævdes bestemt, at Forældrene ikke var Særlinge ⁴⁹⁾. Jens Peter Wissings Særhed kan spores tilbage til »Vildskaben« i hans Barndom (Side 9), den genfindes i hans Ungdom i hans ejendommeligt motiverede Ophøren med at spille Komædie, senere i hans pludselige Opgivelse af Forretningslivet, maa-ske af sygelig Frygt for at miste sin Formue, og derefter i alle hans Handlinger — hans Legater, hans Tilraab, hans nedværdigende Opførsel i hans Alderdom. Særheden er vokset med Alderen, dels som Følge af medfødte Anlæg, dels paa Grund af hans Eneboerliv i den gamle, uhyggelige Gaard, uden Arbejde, uden aandelige Interesser, uden Venner, uden fortrolig Omgang med hans Familie.

Der er bestemt udprægede Træk i hans Anlæg og Væsen, der kan bidrage til at karakterisere hans Særhed. Han var i høj Grad mistroisk og pinligt bange for Døden, en Frygt, der maa-ske allerede i hans Barndom er blevet næret ved de truende Ord om Døden paa Overliggeren i den

gamle Gaard (Side 23) og efter hans Moders Død ved de daglige Ophold paa Kirkegaarden. Han frygtede i sit senere Liv altid for at blive forgiven. Naar han raabte »Mord«, har der bag Raabet ogsaa ligget virkelig Frygt. Opteg-

Jens Peter Wissings Haandskrift 1865.

nelser i hans Protokol viser, at hans Tanker ofte kredsede om Døden⁵⁰⁾. Det er ikke udelukket, at denne Dødsfrygt har været medbestemmende ved hans Gaver til Ligkassen og Kirkegaarden, maaske endda ved hans Gaver til Kirken, lige fra Kirkeklokken til Silkeparaplyen.

Han var en forfængelig Mand, indbildsk over sin Titel, smigret over sit Billede paa Pibehovederne, hovmodig over sin Rigdom, baade i Forhold til Byen og en stakkels Bro-lægger, barnagtigt vigtig, naar han for Penge kunde faa Drengene til at kalde ham »den rige Agent«. Med disse Følelser forenede sig Lysten til at være interessant, til at agere og spille en Rolle, støttet af et vist teatralisk Anlæg og en kraftig Mimik. Naar han — f. Eks. i Breve til Spare-

Noble Herr Saxild!
 Min Tak! Fremsendes,
 Min Troskab! Levejendegrens Kom!
 Vil de beære mig med en
 meget Lænde i en Hælselse til
 det glæde mig. Vil de gæstgæfvidt
 medtage alle Mellemværende Koumender
 der, vil, Jeg, krononemil dem
 give en Ord - om Lænde Udslag -
 Med ærbødig Høgenemil Jeg sig mig i Bekjendte

Jeg sig mig 19. Oktober 1847. om:
 Expeditionen og nye Kontorsted etc.
 Min Troskab etc.

Brev til Georg Saxild fra »Bekjendt«.

kassedirektørerne i Vejle (Side 22) og til Georg Saxild — i Stedet for at bruge sit eget Navn undertegnede sig »Den Ikke-Benävnte«, »Bekjendt«, »Jyde« o. s. v., kan denne Forkærlighed for det pseudonyme være Udslag af Ønsket om at synes interessant. Han agerede, naar han lod sine Spilledaaser spille for P. Martin Møller og nøjagtigt beregnede Pauserne mellem Stykkerne, saa at han kunde sige »Begøn« i det rigtige Øjeblik, for at vise, at Spilleværket lystrede hans Kommando. Han spillede Komædie over for Drengene, naar han truede med at telegrafere til Kongen,

og over for de voksne, naar han talte om de russiske Skibe og Bønderne, der vilde beskytte og hævne ham. Han lavede en hel Scene ud af det, da han viste P. Martin Møller, hvorledes han havde sikret sig mod Overfald om Natten. Der er ingen Tvivl om, at han til Tider har nydt Vinduesknusningen, der gjorde ham til Hovedpersonen i et Skuespil. Det siges, at han selv slog Ruder ud, naar der gik længere Tid hen, uden at andre gjorde det. Og han har følt sig, naar han som Gadedrengenes Formand, som Fører af en Kohorte, har vakt Omgivelsernes Opmærksomhed.

Der er Grund til at antage Tilstedeværelsen af et perverst Anlæg. Enkelte obscøne Træk meddeles, hans Tilraab til Damer var ofte uhøviske, i private Samtaler yndede han at bruge sjofle Udtryk. Denne Tendens er forværret med Seniliteten og har særligt i 1850—60 antaget uhyggelige Former og Dimensioner.

Naar man lægger alt dette sammen og hertil yderligere føjer hans Kongedyrkelse og dermed i Forbindelse staaende Had til og Forbandelser mod alle Rebeller — hvem de saa end har været —, har man alle de nødvendige Ingredienser til at forme den Jens Peter Wissing, som i Tiaaret 1850—60 var Koldings privilegerede Spektakelmager og Genstand for Verbalinjurier, som Koldings Aviser aldrig har set Mage til, hverken før eller senere.

Kun en Sindssygelæge vil kunne afgøre, om Jens Peter Wissinges Særhed efterhaanden var blevet saa fremskreden, at han som gal burde have været anbragt paa en Anstalt. Der var i Halvtredserne Forslag fremme om Lægeundersøgelse af hans mentale Tilstand, men Forslaget blev overhørt af rette Vedkommende. Han blev den Gang af de fleste anset for smaatosset eller forrykt (Side 36, 37), men en af hans Angribere i »Kolding Avis« erklærer bestemt, at ingen tvivlede om, at han havde saa megen Forstand, at han ikke kunde anses for absolut utilregnelig. Han kunde, naar Angrebene mod ham kom frem, beherske sig og indstille Spektaklerne. Folk, der havde kendt ham en Aarrække, hævder, at han ikke var gal. Han udtalte sig klart og klogt om mange Forhold, og til sin høje Alder havde han en fortræffelig Orden i sine Pengesager. Mange af hans Ord og Handlinger tillader Forklaringen:

Galskab, Spørgsmaalet er, om de nødvendiggør denne Forklaring.

Det eneste sikre Bevismateriale er nu hans »Declarationer« og Breve, med deres ofte excentriske Indhold, Skriftens hele uharmoniske Karakter, alle de overflødige Sving og Kruseduller, de talrige ganske umotiverede, ofte tredobbelte Understregninger, Udraabstegnene og Tankestreggerne, og hans sære Lyst til at lege Skjul med sit eget Navn ved at erstatte det med fingerede Underskrifter. Dette Bevismateriale lider af den Svaghed, at hans Skrift allerede i Trediverne havde antaget dette Præg, altsaa paa en Tid, da ingen vilde have tænkt paa at frakende ham sund Fornuft. Vil en Psykiatriker paa Grundlag af dette, tilsyneladende spinkle Materiale og den mundtlige Traditions muligt fordrejede Meddelelser om hans andre Særheder nu være i Stand til at afgøre, om Manden var gal eller kun delvis til en Side?

12.

Selv om det er umuligt at tidsfæste alle de Forhold, der karakteriserer Jens Peter Wissing, kan man i store Træk fastslaa tre Perioder i hans Liv, Tiden som Borger og Handelsmand til Begyndelsen af Trediverne, hans Virksomhed som Legatstifter fra ca. 1830 til 1845, og hans sidste 20 Aar. De tre Perioder glider over i hinanden, mest særpræget er den tredje, der bringer Karakterens endelige Demoralisation. Hvis dette Kapitel i hans Liv havde manglet, hvis han var død 20 Aar tidligere, vilde Helhedsbilledet ikke være blevet forvredet. Det kan, som en Afslutning paa Skildringen, have sin Interesse at se, hvorledes Dømmen saa kunde have kommet til at lyde:

En Original, en snurrig Snegl, men brav trods al sin Løjerlighed. En Pebersvend, der efter en ulykkelig Ungdomskærlighed levede ene i sine Forældres gamle Gaard. Hans sønlige Kærlighed havde faaet et smukt Udtryk ved den rørende Indskrift, han lod sætte paa sin Moders Gravsten: »Gudsfrygt og usminket Redelighed, Virksomhed og

ægte Velgørenhed forskaffede hende Retskafnes Kærlighed og Agtelse her paa Jorden. Større og bedre er Lønningen, hun nyder hos Gud. Fire efterladte Børn bevarer med Taknemlighed og Længsel den elskede Moders højfortjente Minde⁵¹). Der var nu gaaet en Aarrække, siden han lod disse Mindeord indhugge, og i den Tid havde han hver Dag valfartet til sine Forældres Grav og i Indskriften haft et Forbillede og en Rettesnor for sit eget Liv. Hans Liv i disse Aar var det bedste Vidnesbyrd om, at han i flere Henseender havde naaet at blive sin elskede Moder lig og gjort sig værdig til et lignende Omdømme. En rig,

Ane Marie Wissing, f. Fischer.

Jens Wissing.

af alle uafhængig Mand, der brugte sin Rigdom mindre til eget Bedste end til Gavn og Glæde for sin Fødeby. Paa flere Maader hædret af sine Medborgere, modtaget i Audiens af sin Konge, og af ham udmærket med en Titel, som kun ydedes de første i hans Stand. En loyal og kongeligsindet Mand. Maaske noget paaholdende over for private, men ikke haard mod sine Debitorer. Lige saa lidt som sin Fader havde Agent Wissing nogen Sinde sat nogen, som ikke prompte kunde betale, fra Gaard og Grund. I saa Henseende havde Sønnen slægtet Faderen efter og fulgt de Raad om human Optræden, som denne før sin Død havde givet ham⁵²). Altid offervillig, naar det gjaldt offentlige Formaal. Han havde støttet sin By med et stort Laan, han havde haft Hjerte for sine fattige Medborgere, idet han

havde ønsket at lette deres Skattebyrde og skaffe dem Jord. Som den religiøse Mand han var, havde han særligt betænkt Kirken med store Gaver. Han elskede Børn og var glad ved Sang, derfor havde han for Skolerne oprettet Legater, ved hvis Uddeling der skulde lægges særlig Vægt paa Dygtighed i Religion, Modersmaalet og Sang. Hans Beskedenhed var saa stor, at han ofte ikke ønskede sit eget Navn nævnet i sine Legater, men opkaldte dem efter sine Medborgere (Kolding Borgeres Præmielegat), Byens Borgmester (Estrupsminde), sin gode Ven (Georg Saxilds Legat). En Pryd for sin Stand, et Mønster paa en god Borger, et Eksempel til Efterfølgelse.

Det var Tanker af denne Art, der kom frem hurtigt efter hans Død, og som fik »Kolding Avis«, der i sin Tid havde indeholdt saa mange Angreb paa ham, til at hædre hans Minde i en lang Artikel den 17. Januar 1868, en Maaned efter hans Død. Artiklen slutter med disse Ord: »Naar en enkelt Mand har virket saa meget som Agent Wissing, tør man nok sige, at han ikke har levet forgæves, og, naar Nutiden har glemt Mandens Særheder, vil Eftertiden uden Tvivl tælle ham blandt Byens Velgørere«.

NOTER

JENS PETER WISSINGS Liv og Levned er et lille Udsnit af Kolding Bys Historie i de syv første Tiaar af det 19de Aarhundrede og forstaas kun med denne som Baggrund. Derfor har jeg i det følgende ofte henvist til Hr. Redaktør Eliassens Bog om Kolding angaaende Personer og Forhold, der nævnes i min Skildring. Desuden anføres her som Middel til at tidsfæste en Del af de efter mundtlige Kilder anførte Træk Aarstallene for nogle Mænd, der omtales i Forbindelse med disse: Købmand Peter Brandorff (1824—1900), Skomagermester Andreas Kyster (1835—1917), Skomagermester Peter Martinus Møller (1824—1915), Kunstmaler Peter Møller (1838—1910), Købmand Anton Simonsen (1844—1914).

Følgende Forkortelser er brugt i Noterne: E. = P. Eliassen: Kolding; F. = Fyhn: Efterretninger om Kjøbstaden Kolding; V. A. A. = Vejle Amts Aarbøger.

1) F. S. 292, E. S. 423.

2) P. Eliassen i V. A. A. 1905 S. 74. E. S. 354 o. s. v.

3) I Museet paa Koldinghus findes en Tavle, der har siddet paa det i 1857 fjernede Orgel, og som bl. a. meddeler, at der i 1835 blev indsat en ny 16 Fods Stemme, givet af „Borger og Kjøbmand, Herr J. P. Wissing, Colding“.

4) E. S. 436 o. s. v. Georg Christian Saxild 1811—1911 af Georg og Jacob Saxild.

5) E. S. 544.

6) Klokkeren er ca. 1 m høj, dens største nedre Tværmaal er 99 cm. Frisen over Indskriften er $5\frac{1}{2}$ cm, den underste Frise 14 cm høj. Over Slagringen staar:

STØBT PAA FREDERIKSVÆRK AF V. GAMEL.

Smlgn. Arnold Hansen i V. A. A. 1918 S. 23—25, J. O. Brandorff: St. Nikolaj Kirke i Kolding, S. 26.

7) Det besynderlige Ord „Declamation“, der, meget muligt, er et Minde fra den Tid, da Wissing selv deklamerede som Dilettant-skuespiller, er i de 80 Aar, i hvilke Legatet har bestaaet, blevet fortolket paa forskellige Maader, til sidst ganske forkert. Jeg har i Aar i Kolding højere Almenskoles Arkiv fundet et Brev af 17. Januar 1846, i hvilket Fuldmægtig Saxild giver Rektor Ingerslev nogle Meddelelser

om Legatet. Det hedder bl. a. til Forstaaelse af Ordet „Declamation“: „Det er Giverens Hensigt at fremme et godt og dannet mundtligt Foredrag hos Disciplene, saaledes at de allerede fra Skolen af kunne være forberedte til, hvad deres fremtidige Bestemmelse i Livet end maatte blive, at tale offentligt og det frie for den Ængstelighed, der i Almindelighed følger den, der ikke har den Øvelse, som Giveren ønsker at fremme. Han har kaldt den Declamation, fordi han formener, at Declamationsøvelser vil have en gavnlig Indflydelse, men han indser meget vel, at disse alene ikke vil kunne opfylde hans Hensigt, og han overlader til enhver Rector at anstille de Øvelser, som bedst kunne bidrage til Opfyldelsen af hans Ønske, dog maa disse Øvelser, hvad der ogsaa ligger i Udtrykket „dansk Declamation“, anstilles i Modersmaalet“.

Det ses af Lærdskolens Lærermødeprotokoller, at „Declamation“ til 1856 blev fortolket som omfattende baade Foredrag og Fremsigelse af udenad lærte danske Vers. I Amtsskolens Programmer fra 1856—1880 anvendes altid „Declamation“ i Betydning af Fremsigelse af udenad lærte Digte, i Kolding Latin- og Realskoles første Aar bruges Udtrykket „Fremsigelse af danske Vers“, senere „Oplæsning af danske Vers“, hvorved man var kommet helt bort fra den oprindelige Hensigt. For Fremtiden vil Legatet blive uddelt i Overensstemmelse med Giverens Ønske.

8) E. S. 400.

9) Medens Jürgensen tidligere havde undervist i sin private Lejlighed (smlgn. Side 9), idet han var ansat med Forpligtelse til „selv for egen Regning at forskaffe sig et rummeligt Skoleværelse paa et bekvemt Sted her i Byen“, fik han fra 1815 Læselokale i den offentlige Skolebygning, der indrettedes i Kirkens nordre Fløj. Smlgn. Siersted: Kolding kommunale Skoler 1792—1892 S. 5 og S. 20, F. S. 162.

10) Kolding lærde Skoles Program 1840 S. 35.

11) Meddelelsen findes i P. M. Møllers Optegnelser. Hr. Kæmner Brandorff mener, at Sprøjten maa være givet til Kolding By; den betegnedes som „Sprøjte Nr. 2“, var mindre, men af bedre Konstruktion end de større Sprøjter og blev populært kaldt „Eau de Cologne Sprøjten“.

12) „Kolding Borgeres Præmielegat“ giver en god Forestilling om Formen og Stilen i Wissings Legater. Formatet er Folio. Midt paa første Side staar:

Gud Welsigne Kongen!!!

Gavebrevets Tekst fylder anden og tredje Side, det er skrevet af Wissing selv, med talrige Kruseduller, Bølgelinier og Forfængelighedskrøller paa Ordenes sidste Bogstaver.

I. N. D.!!!¹⁾

Declaration! En Kongelig Obligation!

paa Capital 500 Daler Sølw.

udstådt paa Frederiksberg 1. Aug. 1797 C. 7. Transporteret til Colding Lærde Skole 12. December 1845, saaledes lydende: Denne Obligation

¹⁾ In nomine dei: I Guds Navn.

tilhører med Ejendomsret det paa Colding Lärde Skoles Indwielses-Dag den 23. October 1845 stiftede „Coldings-Borgeres-Legat“ til „Den Lärde Skole“. Saaledes at Renterne anvendes til „Prämie-Belønning“, nemlig $\frac{4}{10}$ Deele for Sang“ og $\frac{6}{10}$ Deele for „Dansk Declamation“. Som en Følge heraf maa Obligationen „**Aldrig**“ „Sälges“ „Pant-sättes“ eller paa anden Maade „afhändes eller Frawendes“ „Den Lärde Skole i Colding“. Peter Madsen, og indført i Statsgields Contoirets Bøger 12. December 1845 not Hvem prot Ring.

Ønsker:

Til Lykke & Welsignelse!

med „Colding Borgeres Legat“!

Ønsker: Rectoren Skal Ene & Allene Befale og Bestemme Præmiernes Uddeling til „Hvem“ Han forgodt befinder, thi „Han har Autoritet“. Han skal ogsaa hawe Magt!

Ønskes: Da Skolens Indwielses-Dag var den 23de Dag i October Maaned 1845 og Stiftelsens Dagen for „Colding Borgeres Legat“ Samme Dag, saa maa Prämie-Uddelingen aarligen Skee den 23de October til Minde om Denne for Colding Kjøbstads uforglemmelige og Lykkelige Dag! med mindre at Denne Dag indtræffer paa en Søndag, da Løverdags Formiddag forud.

Den Ikke-Benävnte

Slutter med det

Ønske:

Herre Hjelp og Lad Dette Wel Lykkes!!!

13) Søsling (holstensk), højtysk Sechsling, 6 Penninge.

14) Det ses af E. S. 426, at Møntvæsenet i Kolding i Fyrrerne har været ret indviklet. Man regnede i Almindelighed efter slesvig-holstensk Courant. Naar der forlangtes 5 Skilling for en Ting, betød dette en dansk Mark, da hver Lybskskilling gjaldt $3\frac{1}{5}$ Skilling dansk. En Mark Courant var i dansk Mønt lig 3 Mark 3 Skilling, en Daler Courant 9 Mark 9 Skilling. Smgln. Wissings Udtalelse om de stigende Skatter Side 13.

15) I V. A. A. 1909 S. 99 findes en Skildring af Kampen i Helligkorsgade 23. April 1849. „Ved Enden af Østergade standsede vi, da Kuglerne fra de fjendtlige Batterier umuliggjorde videre Fremtrængen. Tre Gange rykkede vi frem til Jens Peter Wissings Hus paa Hjørnet af Søndergade, men her gjorde de fleste omkring og trængte igen tilbage“.

16) E. S. 197, 417.

17) V. A. A. 1924. S. 156.

18) Johs. Schiødt: Vejle Byes og Amts Sparekasse 1827—1902. S. 96.

19) Rigsmønt.

20) E. S. 283.

21) F. S. 285, V. A. A. 1905 S. 87, J. O. Brandorff i V. A. A. 1908, S. 273 ff. De to Indskrifter er i plattysk Dialekt, den sidste findes paa Højtysk paa et Ur i Franken:

Hin geht die Zeit,
Hier kommt der Tod,
O, Mensch, thu recht
Und furchte Gott.

22) Af en Meddelelse i V. A. A. 1924, S. 157 ses, at Wissing med Hensyn paa den aarlige Maling havde forsynet sig med Oplag af Kønrog, Okker og andre Farvevarer, liggende i de gamle Butiksskuffer.

23) V. A. A. 1924 S. 157.

24) De to Billeder er gengivne i V. A. A. 1924 S. 157 ff.

25) V. A. A. 1924 S. 157.

26) Sproget i Kolding var i det 19de Aarhundredes første Halvdel gennemgaaende — Embedsfamilierne naturligvis undtagne — godt, bredt Jydsk, i Reglen dog med „Jeg“ i Stedet for „A“. E. S. 420.

27) E. S. 450 o. s. v.

28) E. S. 466.

29) E. S. 535.

30) Om Smugleraffærer i Kolding, i hvilke ikke blot Købmænd, men ogsaa Embedsmænd var indviklede, findes fyldige og fængslende Skildringer i E., særligt S. 405 ff. og 427 ff.

31) Mundtlig Meddelelse af Hr. Redaktør Eliassen og E. S. 430.

32) I 1864 var det nær gaaet Wissing galt, ikke paa Grund af hans Mund, men fordi han var en rig Mand. Som Gidsler for den paabudte Brandskat bortførte Tyskerne i Maj 9 Mand. Wissing var udsat til at være den tiende, men slap med Besvær. Det hedder herom i samtidige Dagbogsoptegnelser, trykte i V. A. A. 1923 S. 75: „Som en Mærkværdighed maa jeg fortælle, at Købmand Grooss var strøget af Listen og i hans Sted Jens Peter Wissing skrevet paa. Det var jo en Skandale at tage ham, men de vidste, han havde Penge, og mente at tvinge ham til at betale. Med det gode fik de ikke Wissing til Kommandanten, da denne sendte Bud efter ham. Provsten og flere Borgere var mødt for at sige Farvel til Fangerne. Provsten gik saa op til Kommandanten for at forestille ham, at Wissing var svag og meget gammel og umuligt kunde taale en saadan Rejse. Efter meget Vrøvl fik man Wissing derop. Han blev undersøgt af en østrigsk Læge, hvorefter han slap fri.“

33) V. A. A. 1924, S. 156.

34) E. S. 192 o. s. v.

35) Ifølge E. S. 460 blev der i Sommeren 1853 nedlagt underjordisk Telegraftraad i en Alens Dybde i Klostergaderne, Helligkorsgade og Søndergade som Led i Linien fra København til Altona. Linien var ofte i Uorden. I 1855 anlagdes en overjordisk Linie gennem Byen. Den omtalte „Prøvekasse“ staar nu i Slotshaven ved Indgangen fra Staldgaarden.

36) E. S. 277 o. s. v.

37) Andreas Kysters skriftlige Optegnelser og E. S. 448.

38) Der findes ingen anden Meddelelse herom.

39) Skidenstræde (nu Brostræde), E. S. 433, 495.

40) E. S. 201 o. s. v.

41) F. S. 76, 85, 92, 284.

42) Bogens nøjagtige og omstændelige Titel var: Bonde Practica: En nyttelig liden bog som kaldis Bonde Practica eller Vejrbo/ indeholdendis nogle skøne Regle/ hvorledis mand skal kiende oc lære det

gandske Aars løb/ stedseverendis/ Aar fra Aar. I Udgaven fra 1680 findes det anførte Raad om Aareladning S. 19.

43) Georg Christian Saxild 1811—1911, S. 99.

44) Georg Bruun: Vejle Amts højere Realskole i Kolding S. 14.

45) Georg Christian Saxild 1811—1911, S. 99.

46) Ses af private Breve fra Wissing til Georg Saxild, som Hr. Arkivar Georg Saxild velvilligt har laant mig.

47) Der findes mellem Brevene fra Wissing til Georg Saxild ogsaa fra 1842 et Brev fra en ung Lærer i Varde, der hjerteligt takker Wissing for den Venlighed, han havde vist ham som Dreng: „Ikke alene ved Foræring, hvormed De ofte glædede mig og mine Jevnlige, men tillige ved andre Fornøjelser, saasom Sejletoure, at see Deres Springvand etc. — tildrog De sig Barnets, og i Særdeleshed min sønlige Kjerlighed“. De anvendte Udtryk er maaske noget højtstemte, da de danner Indledningen til en Anmodning om et Laan paa 30 Rdl. Det kan ikke af Papirerne ses, om Laanet blev givet.

48) I Tankeprotokollen findes $\frac{5}{9}$ 1851 følgende Bemærkning:

Maskerede Hentydninger ere
Swävende og dog träffende
Dunkle og dog betegnende
Smilende og dog wrängende
Høflige og dog grove.

49) V. A. A. 1905, S. 73.

50) Eksempelvis anføres fra $\frac{4}{4}$ 59:

Skal—Wi—Alle—Døe?
Wi—Skal—Døe—Alle.
Alle—Døe—Skal—Wi?
Døe—Alle—Wi—Skal.

Forestaaende kan læses 16 Gange.

51) Indskriften er her meddelt efter „En gammel Frierhistorie fra Kolding“ af Redaktør Eliassen i V. A. A. 1921, S. 109. Foruden en kostelig Skildring af Søsteren, Jomfru Magdalene Wissings Forlovelse med Pastor Krarup bringer Artiklen de to i kulturhistorisk Henseende interessante Familie billeder af Forældrene, som er gengivne Side 56.

52) Smlgn. Side 9 og F. S. 284.

BILLEDSTOFFET

Billedet paa Omslagets første Side er en Gengivelse af et større optegnet Fotografi, tilhørende Hr. Kæmner J. O. Brandorff, lavet efter et mindre Billede fra Tredserne. Man ser Jens Peter Wissing i Skjortærmer siddende paa Stentrappen, medens Glarmester Zacharias Hedegaard (E. 448, 463 ff.) indsætter ny Ruder i Karnapstuen.

Billederne Side 23, 29 og 56 er velvilligt overladt til Benyttelse af Redaktionsudvalget for Vejle Amts Aarbøger. Billederne Side 16, 17, 24, 25, 28, 32, 33 er fremstillede til denne Bog efter to Aftryk, to Fotografier, et Litografi og to Karrikaturtegninger af Kunstmaler Peter Møller. Skødet og Brevene Side 48, 49, 52 og 53 er i $\frac{1}{4}$ Størrelse af de originale Skrivelser.